

European Network for
Rural Development

PRZEGLĄD OBSZARÓW WIEJSKICH UE

nr 31

WIEJSKA GOSPODARKA SPOŁECZNA

<https://enrd.ec.europa.eu>

Sfinansowana

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ENRD) to forum wymiany informacji dla podmiotów zaangażowanych w rozwój obszarów wiejskich w całej Unii Europejskiej (UE). ENRD przyczynia się do skutecznego wdrażania programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW) państw członkowskich, wspierając gromadzenie wiedzy i dzielenie się nią, jak również ułatwiając wymianę informacji i współpracę obszarów wiejskich w całej Europie.

Każde państwo członkowskie utworzyło krajową sieć obszarów wiejskich (KSOW), która skupia organizacje i organy administracji zaangażowane w rozwój obszarów wiejskich. Na poziomie UE ENRD wspiera tworzenie sieci kontaktów między takimi krajowymi sieciami obszarów wiejskich, krajowymi administracjami i organizacjami europejskimi.

Dodatkowe informacje można znaleźć na stronie internetowej ENRD (<https://enrd.ec.europa.eu/pl>).

Tekst ukończono w maju 2021 r.

Wydanie pierwsze

Opinie wyrażone w niniejszej publikacji są jedynie opiniami autora (autorów) i w żadnym razie nie stanowią oficjalnego stanowiska Komisji Europejskiej.

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2021

© Unia Europejska, 2021

Ponowne wykorzystanie dozwolone pod warunkiem podania źródła. Ponowne wykorzystanie dokumentów Komisji Europejskiej reguluje decyzja 2011/833/UE (Dz.U. L 330 z 14.12.2011, s. 39). Wykorzystywanie lub kopiowanie zdjęć lub innych materiałów, co do których UE nie przysługują prawa autorskie, wymaga bezpośredniej zgody właściciela praw.

Print ISSN 1831-5313 KF-AJ-21-101-PL-C

PDF ISSN 1831-5372 KF-AJ-21-101-PL-N

Redaktor naczelny: Neda Skakelja, kierownik działu w Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich Komisji Europejskiej

Redaktor: Elena Di Federico, kierownik ds. publikacji, punkt kontaktowy ENRD

Podziękowania

Główni współautorzy: John Grieve, Valentina Caimi, Marianne Geater.

Redakcja techniczna: Benoit Goossens (Tipik)

Fotografia na okładce © Freepik, Rawpixel

© Unsplash

Wprowadzenie.....	2
1. Ogólny zarys sytuacji.....	4
2. Gospodarka społeczna na rzecz dynamicznego rozwoju obszarów wiejskich.....	12
3. Promowanie innowacji społecznych na obszarach wiejskich.....	19
4. Gospodarka społeczna: klucz do zielonego wzrostu, działań w dziedzinie klimatu i ochrony środowiska.....	26
5. Rola gospodarki społecznej w promowaniu transformacji cyfrowej na obszarach wiejskich.....	30
6. Wsparcie UE na rzecz gospodarki społecznej.....	36

Wprowadzenie

Dzięki podstawowej zasadzie gospodarki społecznej, jaką jest „przedkładanie dobra ludzi i planety nad zysk”, przyczynia się ona do tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy oraz do włączenia społecznego, ochrony socjalnej, solidarności i równości płci⁽¹⁾. Gospodarka społeczna jest również siłą napędową innowacji, transformacji ekologicznej i zrównoważonego wzrostu gospodarczego. Wzmacnia spójność społeczną i demokrację.

Gospodarka, w której stawia się ludzi i planetę na pierwszym miejscu, ma duże znaczenie dla obszarów wiejskich, na których może poprawić dostęp do podstawowych usług, tworzyć miejsca pracy i wspierać włączenie społeczne, a jednocześnie promować transformację cyfrową i ekologiczną.

Na gospodarkę społeczną składają się różnorodne przedsiębiorstwa i organizacje, które opierają swoje działania na nadrzędności ludzi względem kapitału, na rządach demokratycznych, wartościach solidarności oraz reinwestowaniu większości zysków w dążenie do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju⁽²⁾.

Gospodarka społeczna obejmuje bardziej „tradycyjne” struktury, takie jak spółdzielnie, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, stowarzyszenia i fundacje, a także nowsze koncepcje, takie jak przedsiębiorstwa społeczne, przedsiębiorczość społeczna i innowacje społeczne. W każdym państwie członkowskim istnieją specyficzne dla niego definicje, struktury i przepisy regulujące ten sektor.

Podmiotami gospodarki społecznej są głównie mikro-przedsiębiorstwa oraz małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP). Mimo że przedsiębiorstwa i organizacje sektora gospodarki społecznej działające w Europie są ogólnie ograniczonej wielkości, liczą one 2 mln i stanowią 10 % wszystkich przedsiębiorstw. Dla przedsiębiorstw tego sektora pracuje ponad 11 mln osób (6 % siły roboczej w UE)⁽³⁾.

Na obszarach wiejskich w Europie gospodarka społeczna może przyczynić się do poprawy dostępu do podstawowych usług, stwarzać możliwości zatrudnienia i wspierać włączenie społeczne (trzy elementy „dynamicznego rozwoju obszarów wiejskich”)⁽⁴⁾, a jednocześnie propagować transformację ekologiczną.

(1) <https://www.socialeconomy.eu.org>

(2) Tamże.

(3) https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy_pl

(4) https://enrd.ec.europa.eu/publications/eafrd-projects-brochure-vibrant-rural-areas_pl

Europejskie programy rozwoju obszarów wiejskich (PROW) umożliwiły realizację różnych projektów i inicjatyw opartych na wartościach gospodarki społecznej. W ich ramach między innymi wsie rozwijały potrzebne im podstawowe usługi i infrastrukturę, gospodarstwa rolne różnicowały działalność w kierunku działań społecznych, związanych z opieką zdrowotną lub środowiskowych, powstawały spółdzielnie rolnicze, a osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym oferowano możliwości szkolenia i zatrudnienia. Inicjatywy te wspierano za pośrednictwem różnych działań PROW, przy czym najbardziej elastycznym narzędziem często jest LEADER. Dla inicjatyw gospodarki społecznej na obszarach wiejskich istotne są również europejskie partnerstwo innowacyjne na rzecz rolnictwa (EPI-AGRI) oraz koncepcja inteligentnych wsi.

W niniejszym numerze Przeglądu Obszarów Wiejskich UE przeanalizowano główne cechy gospodarki społecznej, podkreślając jej znaczenie dla europejskich obszarów wiejskich i celów polityki europejskiej (w tym Europejskiego Zielonego Ładu, Europejskiego filaru praw socjalnych i Europejskiej agendy cyfrowej). Ze względu na leżące u ich podstaw zasady i bliski związek ze społecznościami lokalnymi inicjatywy w zakresie gospodarki społecznej na obszarach wiejskich zapewnią prawdopodobnie większą elastyczność i możliwość szybkiego przystosowania się, a tym samym odporność w sytuacjach krytycznych takich jak ostatnia pandemia COVID-19.

W pierwszym artykule (s. 4) przedstawiono ogólny zarys sytuacji. Opisano w nim zasady gospodarki społecznej, wyjaśniono niektóre kluczowe pojęcia i przedstawiono główne cechy gospodarki społecznej w całej UE. W artykule tym przeanalizowano znaczenie gospodarki społecznej dla obszarów wiejskich oraz rolę wsparcia z PROW. Przedstawiono również analogię między głównymi zasadami gospodarki społecznej a siedmioma zasadami metody LEADER.

Obszary wiejskie, które łączą swoje naturalne atuty (np. lepszą jakość powietrza, krajobrazy, tańsze mieszkania) z odpowiednimi usługami, możliwościami rozwoju biznesu

i społecznościami sprzyjającymi włączeniu, są miejscami, w których ludzie mogą prosperować pod względem osobistym i zawodowym. W artykule pt. „Gospodarka społeczna na rzecz dynamicznego rozwoju obszarów wiejskich” (s. 12) zbadano, w jaki sposób gospodarka społeczna może poprawić dostęp do usług na obszarach wiejskich, wspierać włączenie społeczne i stwarzać możliwości zatrudnienia na obszarach wiejskich, w tym w przypadku osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji.

Gospodarka społeczna może odgrywać decydującą rolę w dziedzinach innowacji społecznych o dużym znaczeniu dla obszarów wiejskich, takich jak opieka społeczna i opieka zdrowotna, handel detaliczny, kształcenie i szkolenie, produkty i usługi środowiskowe, produkcja, dystrybucja i konsumpcja żywności, kultura i turystyka. Artykuł na s. 19 dotyczy roli gospodarki społecznej w propagowaniu innowacji społecznych na obszarach wiejskich.

Europa jest w trakcie dwojakiej transformacji – zielonej i cyfrowej. W artykułach na s. 26 i 30 przeanalizowano, w jaki sposób dzięki gospodarce społecznej obszary wiejskie mogą dotrzymać kroku, a w niektórych przypadkach nawet przejąć inicjatywę w zakresie innowacyjnych rozwiązań.

Komisja Europejska zapowiedziała, że jesienią 2021 r. rozpocznie realizację europejskiego planu działania na rzecz gospodarki społecznej. W artykule na s. 36 opisano powody i cel inicjatywy oraz przedstawiono przegląd wsparcia Komisji Europejskiej dla gospodarki społecznej we wszystkich obszarach polityki, w tym w nowej WPR.

Punkt kontaktowy ENRD

1. Ogólny zarys sytuacji

© Freepik, Disobeyart

WPROWADZENIE

KILKA DEFINICJI

MOŻLIWOŚCI DLA OBSZARÓW WIEJSKICH

ZŁOŻONY OBRAZ

WEDŁUG VALENTINY CAIMI

Valentina Caimi od ponad 20 lat zajmuje się gospodarką społeczną i przedsiębiorstwami społecznymi. Jej doświadczenie obejmuje prowadzenie na szczeblu ponadnarodowym koordynacji projektów EQUAL⁽¹⁾ dotyczących gospodarki i polityki społecznej oraz rzecznictwo w Platformie Społecznej w Brukseli. Valentina Caimi należała do Grupy Ekspertów ds. Przedsiębiorczości Społecznej (GECES) Komisji Europejskiej i była ekspertką Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego (EKES) na potrzeby przygotowania opinii w sprawie Europejskiego filaru praw socjalnych.

Była szefową zespołu platformy ponadnarodowej Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) i zarządzała projektem COSME, a obecnie koordynuje działania Europejskiego Stowarzyszenia na rzecz Informacji o Rozwoju Lokalnym w ramach umowy AEIDL z EASME/DG ds. Rynku Wewnętrznego, Przemysłu, Przedsiębiorczości i MŚP dotyczącej „Gromadzenia dobrych praktyk i podnoszenia świadomości na temat społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych”.

<https://www.linkedin.com/in/valentina-caimi/>

(1) https://ec.europa.eu/employment_social/equal_consolidated/about.html

WPROWADZENIE

W gospodarce społecznej i przedsiębiorstwach społecznych przedkłada się dobro ludzi i planety nad zysk. Te przedsiębiorstwa i gospodarka są osadzone w społecznościach lokalnych i opierają się na zasadach solidarności, współpracy, demokracji i aktywności obywatelskiej. Na obszarach wiejskich ich cechy i sposoby funkcjonowania sprawiają, że są one ważnymi podmiotami społecznymi

i gospodarczymi dążącymi do tego, by uczynić te obszary bardziej dynamicznymi i atrakcyjnymi miejscami do życia i pracy.

Definicje różnią się w zależności od państwa, podobnie jak formy i historia gospodarki społecznej, ramy prawne oraz dostępne dane statystyczne. Chociaż złożoność ta utrudnia dokładne oszacowanie znaczenia inicjatyw w zakresie gospodarki społecznej na

obszarach wiejskich, wspomniane inicjatywy i przedsiębiorstwa społeczne mogą przyczyniać się do poprawy dostępu do podstawowych usług, stwarzać możliwości zatrudnienia i wspierać włączenie społeczne – trzy elementy „dynamicznego rozwoju obszarów wiejskich”⁽²⁾ – a jednocześnie propagować transformację w kierunku bardziej ekologicznej, w większym stopniu cyfrowej i odporniejszej Europy.

KILKA DEFINICJI

Chociaż terminy „gospodarka społeczna” i „przedsiębiorstwo społeczne” są często używane jako synonimy, mają one różne – ale częściowo pokrywające się – znaczenie.

Inicjatywy w zakresie gospodarki społecznej charakteryzują przede wszystkim ich cele i metody: sposób prowadzenia działalności gospodarczej, który łączy interesy ogólne lub społeczne, wyniki gospodarcze i demokratyczne rządu. Wśród organizacji należących do sektora gospodarki społecznej można znaleźć stowarzyszenia, spółdzielnie i towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, a ostatnio także fundacje i przedsiębiorstwa społeczne.

Najnowszą definicję pojęciową gospodarki społecznej można znaleźć w karcie zasad gospodarki społecznej Social Economy Europe⁽³⁾, stowarzyszenia reprezentującego ten sektor na szczeblu europejskim. Zasady te są następujące:

- nadrzędność ludzi i celu społecznego nad kapitałem;
- dobrowolne i otwarte członkostwo;
- demokratyczna kontrola sprawowana przez członków (nie dotyczy to

fundacji, ponieważ nie mają one członków);

- połączenie interesów członków/użytkowników lub interesu ogólnego;
- obrona i stosowanie zasad solidarności i odpowiedzialności;
- autonomiczne zarządzanie i niezależność od organów publicznych; oraz
- reinwestowanie zasadniczej nadwyżki w osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju i w usługi będące przedmiotem zainteresowania członków lub świadczone w interesie ogólnym.

Powszechnie przyjmuje się, że **przedsiębiorstwa społeczne** są częścią gospodarki społecznej, która obejmuje również spółdzielnie, stowarzyszenia, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych i fundacje. Nie ma natomiast jednej formy prawnej przedsiębiorstw społecznych. Wiele przedsiębiorstw społecznych działa w formie spółdzielni socjalnych, niektóre są zarejestrowane jako spółki prywatne z odpowiedzialnością wspólników ograniczoną do wysokości gwarancji, inne są towarzystwami ubezpieczeń wzajemnych, a szereg innych to organizacje niedokonujące podziału

zysków, takie jak: kasy zapomogowe, stowarzyszenia, organizacje wolontariackie, organizacje charytatywne lub fundacje. Na s. 6 i 7 przedstawiono przegląd innych kluczowych terminów związanych z gospodarką społeczną.

Zasadniczo inicjatywy w zakresie gospodarki społecznej służą promowaniu głównie interesów swoich członków (podobnie jak tradycyjne spółdzielnie), przez co często mają jedynie pośredni wpływ na ogół społeczności. Przedsiębiorstwa społeczne natomiast realizują wyraźny cel społeczny w interesie społeczności (zapewnianie usług świadczonych w interesie ogólnym lub ułatwianie integracji zawodowej osób defaworyzowanych)⁽⁴⁾.

Konkretny przykład: spółdzielnia rolnicza, w której rolnicy łączą zasoby, aby zwiększyć swoją wydajność i lepiej zaspokajać potrzeby członków i społeczności lokalnej (zob. ramka na s. 8), stanowi część gospodarki społecznej, lecz nie można jej uważać za przedsiębiorstwo społeczne, ponieważ nie ma celu społecznego.

(2) https://enrd.ec.europa.eu/publications/eafrd-projects-brochure-vibrant-rural-areas_pl

(3) <https://www.socialeconomy.eu.org/wp-content/uploads/2020/04/2019-updated-Social-Economy-Charter.pdf>

(4) Komisja Europejska (2020), „Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report” [Przedsiębiorstwa społeczne i ich ekosystemy w Europie. Sprawozdanie z syntezy porównawczej], <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8274>.

PRZEGLĄD KLUCZOWYCH TERMINÓW ZWIĄZANYCH Z GOSPODARKĄ SPOŁECZNĄ

Przedsiębiorstwa społeczne

W 2011 r. w ramach Inicjatywy na rzecz przedsiębiorczości społecznej⁽⁵⁾ Komisja Europejska określiła szeroką definicję przedsiębiorstwa społecznego: „Celem przedsiębiorstwa społecznych, które stanowią podmioty gospodarki społecznej, jest przede wszystkim oddziaływanie społeczne, a nie generowanie zysków dla właścicieli lub udziałowców”. Jest to nadal najpowszechniej przyjęta definicja na szczeblu UE, która miała wpływ na rozwój ram prawnych w wielu państwach członkowskich.

Komisja Europejska nie zamierzała ustalać definicji prawnej, lecz raczej przedstawić ogólny opis pojęcia w trzech głównych wymiarach, by odzwierciedlić i uszanować poszczególne praktyki krajowe. Podmiot gospodarczy, aby kwalifikować się jako przedsiębiorstwo społeczne, powinien spełniać wszystkie trzy następujące kryteria:

- powodem prowadzenia działalności komercyjnej jest cel społeczny lub wspólne dobro;
- zyski są głównie (co oznacza co najmniej w 50 %) reinwestowane, aby osiągnąć cel społeczny; oraz
- metoda działania organizacji lub system własności odzwierciedla misję przez uwzględnienie zasad demokracji lub uczestnictwa lub ukierunkowanie na sprawiedliwość społeczną.

Wymiar społeczny musi być zapisany w statucie organizacji. To, co uważa się za „społeczne”, może się różnić w zależności od miejsca i czasu, odzwierciedlając potrzeby społeczne konkretnego społeczeństwa.

Kryterium niedokonywania podziału zysków może mieć zastosowanie do łącznego obrotu (tak jest w przypadku organizacji działających na rzecz opieki w Niemczech) lub co najmniej 50 % obrotu (jak w przypadku spółdzielni socjalnych we Włoszech, *sociétés coopératives d'intérêt collectif* we Francji, hiszpańskich przedsiębiorstw integracyjnych i słoweńskich przedsiębiorstw społecznych). Zależy to od rodzaju organizacji i form prawnych ustanowionych w poszczególnych państwach członkowskich.

Ostatnie kryterium – system własności – należy interpretować szeroko, ponieważ przybiera on różne formy w różnych organizacjach. W zależności od rodzaju przedsiębiorstwa społecznego, praw własności oraz od kontroli uprawnienia mogą być przypisane jednej kategorii zainteresowanych stron (użytkownikom lub pracownikom) lub więcej niż jednej kategorii, wskutek czego powstają aktywa własności wielu zainteresowanych stron. Oprócz tego, że zainteresowane strony mogą stać się pełnoprawnymi członkami, mogą być powoływane do organów zarządzających przedsiębiorstwa⁽⁶⁾.

Przedsiębiorczość społeczna

Termin „przedsiębiorczość społeczna” jest używany coraz częściej, a co za tym idzie czasami błędnie postrzegany jako synonim „przedsiębiorstwa społecznego”, podczas gdy w rzeczywistości odnosi się do dość szerokiego zakresu inicjatyw mających na celu wywoływanie pozytywnych przemian społecznych. Obejmuje to na przykład inicjatywy w zakresie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw realizowane przez przedsiębiorstwa konwencjonalne lub inicjatywy podejmowane przez innowatorów i przedsiębiorców. Przedsiębiorczość społeczna nie musi oznaczać zakładania przedsiębiorstwa społecznego.

Gospodarka społeczna i solidarna

W większości państw europejskich doświadczenia w zakresie gospodarki społecznej przyczyniły się do utworzenia drogi do powstania przedsiębiorstw społecznych. Ten naturalny rozwój sytuacji ma miejsce, gdy organizacje gospodarki społecznej stają się mniej ukierunkowane na członków, otwierają się na przystąpienie wielu zainteresowanych stron i zaczynają wyraźnie realizować cele leżące w interesie ogólnym. Aby uchwycić tę tendencję i uwzględnić społeczno-polityczny wymiar gospodarki społecznej, dodano termin „solidarna”, a w niektórych państwach (np. we Francji) zaczęto stosować nowe pojęcie – „gospodarka społeczna i solidarna”⁽⁷⁾.

Spółdzielnie

Spółdzielnie są jedną z najbardziej rozpowszechnionych zorganizowanych form gospodarki społecznej. Kierują się bardzo szczegółowym i ściśle określonym modelem biznesowym opartym na siedmiu zasadach: dobrowolnym i otwartym członkostwie; demokratycznej kontroli; ekonomicznym uczestnictwie członków; autonomii i niezależności; kształceniu, szkoleniu i informacji; współpracy między spółdzielniami; oraz trosce o społeczność lokalną⁽⁸⁾. Spółdzielnie uczestniczą w życiu społeczności lokalnych i kierują się celami, które zwiększają wartość pracy oraz kapitału ludzkiego i naturalnego danego terytorium, również reinwestując znaczną część zysków w samą spółdzielnię i społeczność.

Europejskie **spółdzielnie rolnicze** są ważnymi podmiotami w europejskim sektorze rolno-spożywczym i leśnym. Około 7 mln rolników posiada i kontroluje ponad 22 000 spółdzielni rolniczych. Te przedsiębiorstwa spółdzielcze należą bezpośrednio do rolników będących członkami i do właścicieli lasów oraz są przez nich kontrolowane. Tworzone są w celu zaspokojenia potrzeb rynkowych, społecznych i środowiskowych tych osób z wykorzystaniem działalności o wartości dodanej i korzyści skali⁽⁹⁾. Spółdzielnie rolnicze mają 83 % udziałów w rynku w Niderlandach, 79 % w Finlandii, 55 % we Włoszech i 50 % we Francji⁽¹⁰⁾.

(5) Komisja Europejska, komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej – Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji”, [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2011\)682&lang=pl](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2011)682&lang=pl).

(6) Komisja Europejska (2020), „Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report”, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8274>.

(7) Tamże.

(8) <https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity>

(9) <https://copa-cogeca.eu/Policy-areas>

(10) https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/cooperatives_en

Niedawno powstała forma prawną spółdzielni jest tzw. **spółdzielnia społeczna**. Jest to model innowacji społecznych, w którym obywatele są producentami i użytkownikami towarów i usług. Jest to model, w którym tworzy się synergię i spójność w społeczności przez połączenie na zasadzie wzajemności działań poszczególnych obywateli, przedsiębiorstw, stowarzyszeń i instytucji zaspokajających wielorakie potrzeby. Spółdzielnię społeczną określa wyraźny cel, jakim jest generowanie korzyści dla społeczności, do której należą członkowie promujący lub którą wybierają jako własną. Cel ten musi być realizowany w drodze produkcji towarów i świadczenia usług, które mają stały i trwały wpływ na jakość życia społecznego i gospodarczego danej społeczności.

Ten specyficzny model spółdzielni społecznej pojawił się niedawno we Włoszech, ale jeszcze nie uznano go prawnie na

szczeblu krajowym. Niektóre regiony jednak już uregulowały spółdzielczość społeczną (zob. ramka na s. 17).

Inna forma spółdzielni, **spółdzielnie platformowe**, oferuje nowe rozwiązania w zakresie współpracy między pracownikami, producentami i konsumentami. Tego rodzaju spółdzielnie są zarządzanymi demokratycznie przedsiębiorstwami o spółdzielczej strukturze własności. Korzystają one z platformy internetowej i strony internetowej, aplikacji mobilnej lub protokołu ułatwiającego sprzedaż towarów i usług. Spółdzielnie platformowe działają z uwzględnieniem takich zasad, jak przejrzystość, współodpowiedzialność, współpraca i solidarność. Oferują również pracownikom innowacyjny model własności (zob. s. 33).

Rysunek 1. Gospodarka społeczna w skrócie

SPÓŁDZIELNIA „VUN DER ATERT” (LUKSEMBURG)

Korzystając ze wsparcia w ramach działania LEADER, producenci i konsumenci utworzyli spółkę, która opracowała model produkcji mięsa oparty na społeczności lokalnej. Koncepcję przetestowało pięciu hodowców lokalnych.

W zamian za przedpłatę na rzecz rolników za okres sześciu miesięcy lub jednego roku konsumenci otrzymują wgląd w działalność gospodarstw rolnych i mogą wpływać na proces produkcji. Na przykład konsumenci mogą udzielić rolnikowi taniej pożyczki, aby umożliwić budowę lub remont budynków gospodarczych lub przejście na produkcję ekologiczną. Spółdzielnia jest odpowiedzialna za logistykę i administrację, a przygotowanie paczek i dystrybucję zleca się miejscowemu rzeźnikowi.

https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/cooperative-vun-der-ateret-community-based-model-quality-meat-production_en

© Vun der Atert

MOŻLIWOŚCI DLA OBSZARÓW WIEJSKICH

Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwa społeczne są ważnymi podmiotami, które przyczyniają się do wdrażania Europejskiego filaru praw socjalnych⁽¹¹⁾ z punktu widzenia społeczeństwa, zatrudnienia i gospodarki (zob. ramka na s. 9). Dzięki zdolności do świadczenia podstawowych usług na rzecz społeczności i do propagowania włączenia społecznego gospodarka społeczna i przedsiębiorstwa społeczne mogą przynosić ogromne korzyści na obszarach wiejskich, nawet jeśli ich wpływ łatwiej zrozumieć w ujęciu jakościowym niż ilościowym.

Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwa społeczne łączą ograniczenia gospodarki ze względami społecznymi i środowiskowymi. Ich ukierunkowane na człowieka podejście (przedkładanie

dobra ludzi i środowiska nad zyski) oraz ich naturalnie bliski związek ze społecznościami lokalnymi sprawiają, że inicjatywy te są szczególnie istotne dla obszarów wiejskich.

Związek ze społecznościami lokalnymi umożliwia terminowe określenie lokalnych potrzeb, w tym małych grup lub poszczególnych osób, oraz opracowanie reakcji dostosowanej do tych potrzeb. Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwa społeczne są zatem bardziej elastyczne, zdolne do szybszego przystosowania i bardziej odporne w sytuacjach krytycznych w porównaniu z innymi formami działalności gospodarczej. W kontekście obecnej pandemii COVID-19 inicjatywy w zakresie gospodarki społecznej na obszarach wiejskich

były w stanie zapewnić świadczenie usług społecznych na rzecz osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji (takich jak osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami, migranci i uchodźcy oraz bezdomni) oraz produkcję i dystrybucję żywności i produktów leczniczych wśród odizolowanych osób za pośrednictwem przedsiębiorstw rolno-spożywczych i sprzedawców detalicznych należących do sektora gospodarki społecznej.

Niedawne kryzysy zdrowotne, gospodarcze i społeczne wywołane pandemią pokazały, że gospodarka społeczna i przedsiębiorstwa społeczne mogą oferować inny model społeczno-gospodarczy dla obszarów wiejskich nawet po opanowaniu sytuacji nadzwyczajnej. Mogą na przykład promować

(11) https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_pl

bardziej zrównoważony rozwój między obszarami miejskimi i wiejskimi oraz umożliwić pozytywne rozwiązanie problemów powiązanych ze zmianami demograficznymi, takimi jak starzenie się społeczeństwa, izolacja i wyludnienie.

W szczególności różnorodne działania PROW mogą pomóc w tworzeniu i rozwijaniu inicjatyw w zakresie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych na europejskich obszarach wiejskich. Przykładowo działania na rzecz

zróżnicowania (6.2, 6.4) mogą służyć wsparciu inicjatyw z dziedziny rolnictwa społecznego, a w ramach działania 7 – „Podstawowe usługi i odnowa wsi” – można wspierać inicjatywy oparte na zasadach gospodarki społecznej, takie jak programy społeczności lokalnej w zakresie energii ze źródeł odnawialnych. Podobnie w ramach poddziałania 16.9 można wspierać projekty współpracy na rzecz zróżnicowania działalności rolniczej na działania dotyczące opieki zdrowotnej,

integracji społecznej, rolnictwa wspieranego przez społeczność lokalną oraz edukacji w dziedzinie środowiska i żywności. Zasady metody LEADER (działanie 19) bardzo dobrze odpowiadają zasadom gospodarki społecznej opisanym w ramce poniżej. Niezwykle istotne są również koncepcja inteligentnych wsi i europejskie partnerstwo innowacyjne na rzecz rolnictwa (EPI-AGRI).

GOSPODARKA SPOŁECZNA I EUROPEJSKI FILAR PRAW SOCJALNYCH

Usługi świadczone w ramach inicjatyw w zakresie gospodarki społecznej i przez przedsiębiorstwa społeczne	Zasady Europejskiego filaru praw socjalnych
Usługi świadczone w interesie ogólnym, w tym usługi edukacyjne, społeczne i zdrowotne	1 – Kształcenie, szkolenie i uczenie się przez całe życie 9 – Równowaga między życiem zawodowym a prywatnym 11 – Opieka nad dziećmi i wsparcie dla dzieci 16 – Ochrona zdrowia 17 – Integracja osób z niepełnosprawnościami 18 – Opieka długoterminowa 19 – Mieszkania i pomoc dla bezdomnych 20 – Dostęp do podstawowych usług
Włączenie społeczne osób z niepełnosprawnościami, grup defaworyzowanych lub grup niedostatecznie reprezentowanych oraz możliwości zatrudnienia dla tych osób	3 – Równe szanse 4 – Aktywne wsparcie na rzecz zatrudnienia 5 – Bezpieczne i elastyczne zatrudnienie

ZŁOŻONY OBRAZ

Gromadzenie zharmonizowanych danych ilościowych dotyczących wielkości gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych to dość złożone zadanie. Trzy główne wyzwania w tym kontekście dotyczą dużej różnorodności definicji, tradycji i ram prawnych, dostępnych danych statycznych oraz trudności w porównaniu danych z poszczególnych państw. Wyzwania te utrudniają również dokładną ocenę roli gospodarki społecznej na obszarach wiejskich.

Pierwszy poziom złożoności dotyczy ogromnej różnorodności form prawnych i poziomu rozwoju gospodarki społecznej (a ostatnio także przedsiębiorstw społecznych) w całej UE. Odzwierciedla to różnice w krajowych tradycjach kulturowych, a także w ramach prawnych. W starszych państwach członkowskich ramy prawne są na ogół bliższe wizji gospodarki społecznej, podczas gdy w nowszych państwach są one bliższe koncepcji przedsiębiorstw społecznych, którą Komisja Europejska niedawno określiła w Inicjatywie na

rzecz przedsiębiorczości społecznej. W niektórych krajach, takich jak Włochy i Francja, obie wizje mają wpływ na ramy prawne.

Coraz większa liczba państw członkowskich UE przyjmuje w ostatnim czasie krajowe strategie, programy polityczne i akty prawne, w których przedsiębiorstwa społeczne zdefiniowano na szczeblu krajowym. Krajowe definicje przedsiębiorstw społecznych dotyczą ich wymiaru społecznego, związanego z działalnością

gospodarczą i z zarządzaniem. Między państwami występują różnice pod względem rodzajów działalności zdefiniowanych jako „społeczne” (np. integracja zawodowa lub świadczenie usług społecznych), udziału dochodów, który musi generować działalność rynkowa, oraz tego, w jaki sposób/w jakim stopniu zainteresowane strony mają uczestniczyć w procesach decyzyjnych⁽¹²⁾.

Biorąc pod uwagę częściowo pokrywające się terminy i różnorodność definicji, nie powinien dziwić fakt, że jednym z celów przyszłego planu działania Komisji Europejskiej na rzecz gospodarki społecznej jest właśnie przegląd definicji gospodarki społecznej i powiązanych terminów (zob. s. 36).

Drugi element decydujący o złożonej sytuacji dotyczy dostępności i jakości danych na temat przedsiębiorstw społecznych – aspektów, które znacznie się różnią w poszczególnych państwach. Zróżnicowany stopień uznania przedsiębiorstw społecznych w państwach UE ma wpływ na dostępność statystyk publicznych i innych danych⁽¹³⁾. Wiarygodność danych jest większa w krajach o dłuższej tradycji przedsiębiorstw społecznych, gdzie uznano przynajmniej niektóre z modeli tego rodzaju przedsiębiorstw i przeprowadzono znaczną liczbę badań nad takimi przedsiębiorstwami.

Ze studium Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego (EKES)⁽¹⁴⁾ wynika, że wyzwaniem jest dostępność danych na temat gospodarki społecznej jako całości. W danych dotyczących różnych krajów, w szczególności nowych państw członkowskich UE, ale także państw takich jak Niderlandy, istnieją poważne luki, jeżeli chodzi o statystyki.

Trzecie wyzwanie dotyczy porównywalności dostępnych danych. Definicje i formy prawne różnią się

w zależności od państwa, jak również w obrębie tego samego państwa na przestrzeni lat. Ponadto metody i definicje statystyczne nie zawsze są jednorodne.

Według wyżej wspomnianego studium EKES-u zatrudnienie w gospodarce społecznej w UE jest ogromnie zróżnicowane. Zatrudnienie to obejmuje 9–10 % ludności w wieku produkcyjnym w krajach takich jak: Belgia, Włochy, Luksemburg, Francja i Niderlandy, natomiast w nowych państwach członkowskich UE, takich jak Słowenia, Rumunia, Malta, Litwa, Chorwacja, Cypr i Słowacja, gospodarka społeczna pozostaje małym, wschodzącym sektorem zatrudniającym mniej niż 2 % ludności w wieku produkcyjnym.

Co ciekawe, w tym samym studium zwrócono uwagę na odporność siły roboczej gospodarki społecznej na kryzys finansowy z 2008 r. (ta siła robocza zmniejszyła się jedynie z 14,1 mln do 13,6 mln miejsc pracy, podczas gdy według obliczeń w UE ubyło ponad 5 mln miejsc pracy)⁽¹⁵⁾.

© Freepik, Rawpixel

(12) Komisja Europejska (2020), „Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report”, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8274>.

(13) Tamże.

(14) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (2017), „Najnowsze zmiany w gospodarce społecznej w Unii Europejskiej”, <https://www.eesc.europa.eu/pl/our-work/publications-other-work/publications/recent-evolutions-social-economy-study>.

(15) Eurofund (2013), „Impact of the crisis on working conditions in Europe” [Wpływ kryzysu na warunki pracy w Europie], <https://www.eurofound.europa.eu/publications/reports/2013/impact-of-the-crisis-on-working-conditions-in-europe>.

© Freepik, Boggy

GOSPODARKA SPOŁECZNA, PRZEDSIĘBIORSTWA SPOŁECZNE I LEADER

W gospodarce społecznej i przedsiębiorstwach społecznych często stosuje się zasady zbliżone do siedmiu aspektów metody LEADER⁽¹⁶⁾, jak pokazano na przykładach w tym Przeglądzie Obszarów Wiejskich UE, nawet w przypadku gdy przykłady te nie wiązały się ze wsparciem za pośrednictwem LEADER lub z finansowaniem rozwoju obszarów wiejskich.

W gospodarce społecznej prawa własności i rządu demokratyczne opierają się na *podjęciu oddolnym*. Przykładem jest duński „miejski sklep rolniczy” (zob. ramka na s. 29) – punkt sprzedaży detalicznej żywności, który stał się znakomitą wizytówką drobnych lokalnych producentów żywności umożliwiającą im lepsze wprowadzanie na rynek i dystrybucję produktów i którego pracownicy dzielą się wiedzą na temat produktów oraz promują nowe możliwości sprzedaży dla producentów.

Dobrym przykładem *podjęcia skoncentrowanego na obszarze lokalnym* jest francuska spółdzielnia Railcoop, która dąży do poprawy połączeń kolejowych na obszarach wiejskich Francji dzięki przywracaniu takich nieaktywnych połączeń (zob. ramka na s. 33). Obywatele, pracownicy kolei, przedsiębiorstwa i społeczności działają na rzecz wspólnego celu: opracowania dostosowanej do potrzeb wszystkich zainteresowanych regionów innowacyjnej oferty transportu kolejowego w formie spółdzielni.

Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwa społeczne są często powiązane z *innowacjami*, w tym z innowacjami społecznymi. Chociaż wiele podmiotów gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych przyczyniło się

do świadczenia innowacyjnych usług lub wprowadziło liczne innowacje organizacyjne, błędem byłoby twierdzenie, że wszystkie te podmioty i przedsiębiorstwa są innowacyjne lub że zawsze przyczyniają się do innowacji społecznych. W artykule dotyczącym innowacji społecznych (s. 19) zwrócono na to uwagę i zbadano wkład gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych w innowacje społeczne na obszarach wiejskich.

Współpraca, tworzenie sieci kontaktów i partnerstwa to niektóre z pozostałych głównych zasad LEADER stanowiących podstawę funkcjonowania gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych. Francuskie Bieguny Terytorialne Współpracy Gospodarczej, opisane na s. 15, są bardzo dobrym przykładem sieci współpracy tworzonej przez szereg różnych podmiotów lokalnych.

W przypadku LEADER *integracja* może przybrać różne formy, ale zawsze polega na wzmacnianiu powiązań w ramach strategii, obszaru, partnerstwa oraz ze światem zewnętrznym. Nie oznacza to jednak wspierania jednocześnie wszystkich i wszystkiego w równym stopniu, ale raczej wyznaczenie priorytetów i koncentrowanie się na określonych aspektach. Jest to punkt wyjścia dla opisanych na s. 13 przedsiębiorstw społecznych włączających przez pracę. W drodze mobilizacji różnych podmiotów lokalnych przedsiębiorstwa te dążą do produkcji towarów, realizacji prac lub świadczenia usług na rzecz społeczności lokalnej, skupiając się na integracji społecznej i zawodowej osób znajdujących się w trudnej sytuacji.

(16) Siedem zasad LEADER – zob. Przegląd Obszarów Wiejskich UE nr 29 „Osiągnięcia w ramach inicjatywy LEADER”, https://enrd.ec.europa.eu/publications/eu-rural-review-29-leader-achievements_pl.

© Freepik, Roman

2. Gospodarka społeczna na rzecz dynamicznego rozwoju obszarów wiejskich

WPROWADZENIE

GOSPODARKA SPOŁECZNA, KTÓRA TWORZY LOKALNE MIEJSCA PRACY SPRZYJAJĄCE WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU

STYMULOWANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W ODPOWIEDZI NA PODSTAWOWE POTRZEBY TERYTORIÓW

GOSPODARKA SPOŁECZNA JAKO SIŁA NAPĘDOWA WIELOSTRONNYCH PARTNERSTW

STYMULOWANIE SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH DO WYKORZYSTYWANIA ICH POTENCJAŁU W ZAKRESIE TRANSFORMACJI

PROGNOZY

WEDŁUG ERDMUTHE KLAER-MORSELLI I PATRIZII BUSSI

Erdmuthe Klaer-Morselli jest zastępczynią sekretarza generalnego Europejskiej Sieci Miast i Regionów na rzecz Gospodarki Społecznej – REVES⁽¹⁾. Odpowiada za koordynację wymiany informacji między gminami i regionami na różne tematy związane z partnerstwem z gospodarką społeczną i z rozwojem lokalnym. Należy do grupy ekspertów Komisji Europejskiej ds. zorganizowanego dialogu z partnerami europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych.

Patrizia Bussi jest dyrektorką ENSIE, Europejskiej Sieci Społecznych Przedsiębiorstw Integracyjnych⁽²⁾, reprezentującej interesy 29 krajowych i regionalnych sieci przedsiębiorstw społecznych integrujących przez pracę z 21 państw europejskich. Jest między innymi wiceprzewodniczącą stowarzyszenia Social Economy Europe, członkinią Grupy Ekspertów Komisji ds. Przedsiębiorczości Społecznej (GECES) oraz aktywną przedstawicielką sektora gospodarki społecznej w grupie ekspertów Komisji Europejskiej ds. zorganizowanego dialogu z partnerami europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych oraz w platformie Fit 4 Future⁽³⁾.

(1) <http://www.revesnetwork.eu/wp/>

(2) <http://www.ensie.org>

(3) https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/evaluating-and-improving-existing-laws/refit-making-eu-law-simpler-less-costly-and-future-proof/fit-future-platform-f4f_pl

WPROWADZENIE

W porównaniu z innymi podmiotami gospodarczymi gospodarka społeczna dzięki swojej podstawowej zasadzie – nadrzędności ludzi i celu społecznego nad kapitałem – funkcjonuje z uwzględnieniem szerszej wizji rozwoju lokalnego.

Gospodarka społeczna ma wiele celów: tworzenie działalności gospodarczej i w konsekwencji miejsc pracy, w tym integrację zawodową najłabszych członków społeczeństwa; włączenie społeczne; świadczenie usług w różnych dziedzinach oraz kształtowanie włączających społeczności (wiejskich).

Dzięki temu zintegrowanemu podejściu, a także możliwości mobilizowania obywateli i różnych podmiotów lokalnych gospodarka społeczna jest w stanie reagować w innowacyjny sposób na szereg wyzwań, przed jakimi stoją obszary wiejskie.

GOSPODARKA SPOŁECZNA, KTÓRA TWORZY LOKALNE MIEJSCA PRACY SPRZYJAJĄCE WŁĄCZENIU SPOŁECZNEMU

Szeroko rozpowszechnionym przykładem działań w zakresie gospodarki społecznej jest wpływ przedsiębiorstw społecznych integrujących przez pracę. Są to podmioty gospodarcze (działające w różnych formach), które dążą do bardziej włączających i integrujących form zatrudnienia przez zapewnianie uczestnikom ze słabszych grup umiejętności podstawowych, konkretnych umiejętności zawodowych i umiejętności z zakresu aktywności obywatelskiej. Przedsiębiorstwa te promują i wykorzystują metodykę uczenia się w miejscu pracy⁽⁴⁾, która zwiększa zdolność do zatrudnienia osób wymagających szczególnego traktowania dzięki rozwijaniu umiejętności miękkich lub przekrojowych tych osób, aby tworzyć nowe rodzaje działalności gospodarczej i miejsca pracy sprzyjające włączeniu społecznemu (zob. ramka na tej stronie).

Przedsiębiorstwa społeczne integrujące przez pracę często występują na obszarach wiejskich i podmiejskich i działają w sektorze rolnictwa społecznego: wykorzystują zasoby rolne, wiejskie i naturalne, by tworzyć miejsca pracy dla słabszych grup społecznych, oraz świadczą usługi społeczne. Tego rodzaju przedsiębiorstwa rozwijają zasoby obszarów wiejskich, a jednocześnie wspierają te tereny, dążąc do stworzenia pozytywnej

© Fondation Symbiosis

SZIMBIÓZIS ALAPÍTVÁNY/FUNDACJA SYMBIOZA (WĘGRY)

Fundacja Symbioza, mająca siedzibę na obszarze wiejskim Baráthegey na Węgrzech, od 1999 r. organizuje działalność rolniczą i społeczną na rzecz integracji i reintegracji słabszych grup społecznych. Działalność rolnicza obejmuje zbiory warzyw, produkcję sera i opiekę nad zwierzętami gospodarskimi.

Fundacja organizuje również działania w zakresie rzemiosła, produkcji i turystyki, aby rozwijać działalność gospodarczą, tworzyć nowe miejsca pracy sprzyjające włączeniu społecznemu i promować obszary wiejskie. Fundacja przyjmuje ponad 400 osób z niepełnosprawnościami w pięciu budynkach, świadcząc im szereg usług społecznych (np. opiekę dzienną, transport specjalny). Utworzyła już ponad 250 miejsc pracy. Trwały charakter działalności organizacji opiera się na płatnościach rządowych za świadczone usługi i zasobach zapewnianych w ramach przetargów (średnio 30 projektów rocznie), własnej działalności generującej dochody (rolnictwo, usługi turystyczne i rzemiosło) oraz oszczędnościach dzięki produkcji energii i pozyskiwaniu środków finansowych.

<https://szimbiozis.net>

dynamiki. Zaangażowane jest w nie wiele istotnych podmiotów, takich jak:

inne organizacje trzeciego sektora, pracownicy i ich rodziny oraz gminy.

(4) Uczenie się w miejscu pracy jest skutecznym sposobem wspierania edukacji dorosłych i rozwoju zasobów ludzkich w przedsiębiorstwach: <https://www.etf.europa.eu/en/practice-areas/work-based-learning>.

BIO&CO (RUMUNIA)

Rozpoczęty w 2016 r. projekt „Bio&co” jest realizowany przez Ateliere Fără Frontiere (Warsztaty bez Granic) w Ciocanari, 35 km na północ od Bukaresztu. To gospodarstwo społeczne i edukacyjne produkuje i dystrybuje lokalnie uprawiane warzywa ekologiczne, a jednocześnie zajmuje się walką z marnotrawieniem żywności i przeciwdziałaniem emisji CO₂.

W ramach „Bio&co” zapewnia się dostosowane do potrzeb miejsca pracy dla pracowników znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji, którzy korzystają ze zindywidualizowanego wsparcia społeczno-zawodowego przy produkcji zdrowych i smacznych warzyw. Integracja tych osób wymagających szczególnego traktowania poprzez kontakt z przyrodą i pracę na świeżym powietrzu przynosi wiele korzyści, w tym jeżeli chodzi o większą solidarność, ochronę środowiska i promowanie różnorodności biologicznej.

Głównymi źródłami finansowania są dochody własne z działalności rolniczej i wkłady prywatne (Carrefour Romania i Fundacja Carrefour), a także darowizny.

<http://www.bio-co.ro>

© Freepik, Hryshchysheh

Dzięki swojemu kapitałowi naturalnemu obszary wiejskie oferują przedsiębiorstwom społecznym integrującym przez pracę również inne możliwości. Przedsiębiorstwa społeczne prowadzą działalność w dziedzinie ochrony środowiska i różnorodności biologicznej, jak w przypadku rumuńskiego projektu „Bio&co” (zob. ramka powyżej). Przykładami innych inicjatyw są spół-

dzielnia socjalna „L'orto di Francesco” we Włoszech⁽⁵⁾ oraz Green Care, program rolnictwa społecznego promujący zdrowie i dobrostan w środowisku naturalnym w Austrii⁽⁶⁾.

W ciągu ostatnich kilku lat coraz więcej projektów w dziedzinie rolnictwa społecznego otrzymuje wsparcie w ramach europejskich programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW). Jako przykłady można

przytoczyć czeski projekt rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność „Kokořín 12 – rozbudowa przedsiębiorstwa społecznego”, realizowany przez lokalną grupę działania Vyhlídky⁽⁷⁾ a finansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz belgijski projekt rolnictwa społecznego „Nos Oignons”⁽⁸⁾, opracowany w kontekście działania 16 „Współpraca” w ramach PROW Walonii.

STYMULOWANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W ODPOWIEDZI NA PODSTAWOWE POTRZEBY TERYTORIÓW

Oprócz roli, jaką gospodarka społeczna odgrywa w tworzeniu miejsc pracy, w coraz większym stopniu uznaje się ją również za instrument stymulujący przedsiębiorczość na obszarach wiejskich.

Efekt taki wynika z działań społeczności i współprzedsiębiorczości charakteryzujących się silnym osadzeniem w kontekście lokalnym, a tym samym dużą zdolnością do identyfikowania potencjału terenów i ich mieszkańców oraz

potrzeb lokalnych. Gospodarka społeczna mobilizuje różne grupy ludności, w tym między innymi osoby defaworyzowane, i towarzyszy im w podejmowaniu działalności gospodarczej odpowiadającej ich potrzebom. Sprzyja działaniom

(5) <http://www.francescodassisi.org/orto-di-francesco/>

(6) <http://www.greencare.at/>

(7) www.revenium.cz

(8) https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/nos-oignons-supporting-social-farming-wallonia_en

zbiorowym, a jednocześnie docenia się w niej wkład poszczególnych członków. Ponadto w gospodarce społecznej działa się w interesie ogólnym i wykorzystuje ten fakt do tworzenia partnerstw z różnorodnymi innymi podmiotami lokalnymi. Wszystkie te elementy umożliwiają gospodarce społecznej reagowanie na różne wyzwania w sposób bardziej elastyczny i często innowacyjny.

We Francji pomyślnie eksperymenty z podejściem opartym na gospodarce społecznej jako alternatywą dla tradycyjnych systemów na wypadek bezrobocia (zob. ramka na tej stronie) pobudziły przedsiębiorczość lokalną, zaspokajając jednocześnie konkretne potrzeby lokalne obszarów wiejskich i ich mieszkańców. Podobne eksperymenty zostały uwzględnione i będą uwzględniane w tzw. „Pôles territoriaux de coopération économiques” (Biegunach Terytorialnych Współpracy Gospodarczej)⁽⁹⁾. Koncepcję tę od 2009 r. rozwijały we Francji krajowe platformy gospodarki społecznej, ośrodki analityczne i organy publiczne. Uznano ją także we francuskiej ustawie krajowej o gospodarce społecznej i solidarnej (2014 r.). W kontekście Biegunów Terytorialnych Współpracy Gospodarczej grupa inicjatywy w zakresie gospodarki społecznej ściśle współpracuje z innymi partnerami w celu (ponownego) podjęcia działalności gospodarczej i społecznej, tworzenia miejsc pracy, promowania innowacji społecznych i technologicznych oraz przyczyniania się do lokalnego zrównoważonego rozwoju na danym terenie.

TERRITOIRES ZÉRO CHÔMEUR DE LONGUE DURÉE

TERRITOIRES ZÉRO CHÔMEURS DE LONGUE DURÉE (OBSZAR O ZEROWYM BEZROBOCIU DŁUGOTRWAŁYM) – FRANCJA

Koncepcja „Territoires Zéro Chômeurs de Longue Durée” (TZCLD), którą opracowała organizacja pozarządowa ATD Quart Monde, polega na alternatywnym sposobie wykorzystania publicznych środków finansowych dostępnych na zasiłki dla bezrobotnych, tak aby finansować działania sprzyjające przedsiębiorczości i służące tworzeniu miejsc pracy wśród osób długotrwale bezrobotnych oraz aby pobudzać rozwój lokalny.

Działalność TZCLD obejmuje zarówno usługi dla osób starszych lub dzieci, jak i działania w dziedzinie gospodarki o obiegu zamkniętym, mobilnego dostarczania żywności („food trucki”), turystyki lub usług w zakresie mobilności itp. Organizacje gospodarki społecznej pełnią funkcję mentorów, zapewniając wsparcie administracyjne i pomagając w nawiązywaniu kontaktów ze społecznością lokalną. Działania te stwarzają nowe możliwości zatrudnienia i wykazują większą skuteczność pod względem wykorzystania środków publicznych w porównaniu z tradycyjnymi zasiłkami dla bezrobotnych.

Inicjatywa TZCLD jest w 70 % finansowana z „funduszu na rzecz eksperymentów terytorialnych” (ustanowionego w 2016 r. przez rząd francuski). Pozostałe 30 % kosztów pokrywają dochody uzyskiwane z działalności gospodarczej.

Zgodnie z drugą ustawą krajową przyjętą w 2020 r. to eksperymentalne podejście zostanie rozszerzone na co najmniej 50 kolejnych obszarów. Obszary kandydujące planują wykorzystać wsparcie w ramach LEADER jako dodatkowe zasoby.

<https://www.tzclld.fr/la-2e-loi/actualites/>

GOSPODARKA SPOŁECZNA JAKO SIŁA NAPĘDOWA WIELOSTRONNYCH PARTNERSTW

Inicjatywy w zakresie gospodarki społecznej, takie jak francuskie Bieguny Terytorialne Współpracy Gospodarczej, mogą służyć tworzeniu sieci współpracy z szeregiem różnych podmiotów lokalnych, w tym z organami publicznymi, MŚP, izbami handlowymi, instytucjami edukacyjnymi, organizacjami

społeczeństwa obywatelskiego i inicjatywami obywatelskimi. Wiedza i know-how, przestrzeń, zasoby (ludzkie), wyposażenie, środki finansowe lub inne zasoby są wspólnie wykorzystywane i zarządzane z uwzględnieniem zasad solidarności i uczestnictwa oraz przyczyniają się do powstawania nowych

i często innowacyjnych rozwiązań zaspokajających wielorakie potrzeby ludności wiejskiej.

Podobne inicjatywy istnieją w innych państwach członkowskich UE, w których gospodarka społeczna często pełni również funkcję aktywizującą – czasami we współpracy z organami publicznymi.

(9) <http://www.lalabo-ess.org/-poles-territoriaux-de-cooperation-economique-36-.html>

Przykłady można znaleźć w ramach rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność lub porównywalnych podejść opartych na społeczności (zob. ramki na tej stronie). Można je także znaleźć w Toskanii we Włoszech (zob. ramka na s. 17), gdzie w celu promowania spółdzielni społecznych rząd regionalny przyjął w 2019 r. specjalną ustawę⁽¹⁰⁾ oraz konkretny program. Ta forma współpracy we Włoszech skupia obywateli i podmioty lokalne w celu odwrócenia tendencji wyludniania się obszarów wiejskich, rozwijania (nowej) zrównoważonej działalności społecznej i gospodarczej, w celu reagowania na wyzwania środowiskowe, utrzymania lokalnego dziedzictwa kulturowego i wiedzy fachowej, tworzenia miejsc pracy i wprowadzania nowego życia na (odległe) obszary wiejskie.

© Unsplash

LGD AKTION ÖSTERBOTTEN RF (FINLANDIA)

Wspieranie współpracy między obszarami/gminami jest również podstawowym zadaniem Lokalnej Grupy Działania (LGD) Aktion Österbotten rf, związku organizacji społeczeństwa obywatelskiego, struktur gospodarki społecznej, gmin i osób prywatnych na szwedzkojęzycznych obszarach Ostrobotni (Finlandia).

Celem tej LGD jest stymulowanie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich i wielostronnych partnerstw w szeregu dziedzin, takich jak: przedsiębiorczość (gospodarka społeczna), usługi, rybołówstwo i rolnictwo, kultura czy turystyka. Cel ten realizowany jest przy wsparciu z unijnych instrumentów finansowania (EFRROW, Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego itp.) oraz programów krajowych. W ramach LEADER LGD mobilizuje również imponującą kwotę środków prywatnych.

<https://aktion.fi>

PRZEDSIĘBIORSTWO SPOŁECZNE TRÖNÖ (SZWECJA)

W gminie Trönö/Söderhamn (Szwecja) zapowiadane zamknięcie remizy strażackiej doprowadziło do utworzenia w 2001 r. przedsiębiorstwa społecznego Trönö. Od tamtej pory inicjatywa stała się ośrodkiem lokalnego rozwoju i doprowadziła do transformacji tego regionu zamieszkanego przez 1 000 osób. Obecnie działalność przedsiębiorstwa obejmuje również prowadzenie ośrodka dla społeczności, w którym znajdują się biura, biblioteka, obiekty noclegowe, obiekty handlowe (w tym poczta, biuro informacji turystycznej, sklepy i kawiarnia) oraz gospodarstwo mleczarskie. Przedsiębiorstwo społeczne ma formę prawną spółdzielni (700 członków).

Utworzeniu „punktu usługowego”, ośrodka zapewniającego mieszkańcom dostęp do szeregu usług komercyjnych i publicznych, było możliwe dzięki wsparciu z działania 7 – Świadczenie podstawowych usług i rewitalizacja wsi w ramach Szwedzkiego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Dzięki partnerstwu z gminą (Söderhamn) i bankiem spółdzielczym JAK, zapewniono dostosowane do potrzeb finansowanie w celu opracowywania i wspierania kolejnych projektów, które przyniosą korzyści społeczności lokalnej.

Spółdzielnia obecnie bierze udział w projekcie Erasmus+ „GIRA – Zielone inicjatywy na obszarach wiejskich”, który ma na celu zainteresowanie ludności wiejskiej celami Europejskiego Zielonego Ładu, zachęcając ją jednocześnie do pozostania na wsi i aktywnego uczestniczenia w realizacji zmian.

<http://tronobygden.se>

<http://ruralareas.eu>

© Trönobygden

(10) <http://coopdicomunita.toscana.it/nuova-legge-regionale-67/2019>

© Filo & Fibra

SPÓŁDZIELNIA FILO & FIBRA (WŁOCHY)

Spółdzielnia Filo & Fibra in San Casciano dei Bagni (Siena) wspiera łańcuch wartości w odniesieniu do wełny w Toskanii.

Spółdzielnia, w której większość członków stanowią miejscowe kobiety, współpracuje z lokalnymi hodowlami owiec i przemysłem tekstylnym, a także z lokalnymi sklepami. „Odpady” ze strzyżenia owiec, niesprzedane tekstylia i materiały używane są zbierane, przetwarzane w innowacyjny sposób i przekształcane w nowe wyroby. Spółdzielnia wkrótce rozszerzy swoją działalność i będzie oferować przestrzeń co-workingu, szkolenia, możliwości promowania swoich produktów (także poprzez rewitalizację porzuconych sklepów). Plany obejmują też otwarcie lokalnego muzeum wełny.

Spółdzielnia ta jest beneficjentem programu ustanowionego przez region Toskanii na rzecz udzielania wsparcia spółdzielniom.

<http://coopdicomunita.toscana.it/~filo-fibra-societa-cooperativa-a-r-l->

STYMULOWANIE SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH DO WYKORZYSTYWANIA ICH POTENCJAŁU W ZAKRESIE TRANSFORMACJI

Oprócz spółdzielni i inicjatyw o podobnym charakterze w wielu państwach członkowskich (w tym na obszarach wiejskich) pojawiają się tak zwane „trzecie miejsca”, które są prowadzone zgodnie z zasadami gospodarki społecznej. Takie miejsca stanowią podstawę, jeśli chodzi o odbudowę społeczności wiejskich, mobilizację mieszkańców, odbudowę zaufania, a tym samym ożywienie lokalnej demokracji i aktywności obywatelskiej.

Porzucone lub niewykorzystane powierzchnie – np. nieużytki, byłe szkoły,

opuszczone bary i kompleksy przemysłowe – stają się nowymi ośrodkami rozwoju, współpracy i aktywności obywatelskiej na szczeblu lokalnym. Jako nowe miejsca spotkań mieszkańców i ośrodki współpracy różnych podmiotów lokalnych stanowią one bodziec dla rozwoju działalności gospodarczej, stając się punktami kompleksowej obsługi oferującymi usługi użyteczności publicznej, promującymi sztukę, kulturę i edukację. W innych przypadkach wspierają one transformację energetyczną społeczności w ramach koordynacji – na przykład – obywatelskich

spółdzielni energetycznych (zob. ramka s. 18).

Ponadto w kontekście „budowania społeczności” nie wolno pominąć nowo powstających spółdzielni platformowych opisanych w art. 5 (s. 33). Oferują one nowe, oparte na technologiach cyfrowych rozwiązania w zakresie współpracy między pracownikami, producentami i konsumentami, rozwiązując jednocześnie konkretne lokalne wyzwania (np. mobilność, zaopatrzenie w żywność) w oparciu o zasady gospodarki społecznej.

SPÓŁDZIELNIE ENERGETYCZNE (HISZPANIA)

Gmina Salades w środkowej Katalonii chciała zastosować podejście oparte na gospodarce społecznej, aby dokonać rewitalizacji dawnych terenów górniczych, których była właścicielem, i przekształcić je w przestrzeń służącą wiosce i jej mieszkańcom. Od 2019 r. gmina wraz z Ateneu Cooperatiu współtworzy sojusz spółdzielni, innych organizacji trzeciego sektora i władz lokalnych oraz we współpracy z mieszkańcami pracuje nad koncepcją utworzenia lokalnej spółdzielni energetycznej.

Spółdzielnia założy i będzie prowadzić park solarny produkujący energię dla 42 gospodarstw domowych. Nadwyżki produkcji zostaną sprzedane, a dochód z tego tytułu stanie się nowym zasobem dla spółdzielni i jej członków. Planowane jest złożenie wniosku o wsparcie w ramach inicjatywy LEADER. Inicjatywa ta dała również możliwość zjednoczenia mieszkańców i osób posiadających drugie miejsce zamieszkania w gminie wokół wspólnego projektu, który mógłby przynieść korzyści obu grupom.

<https://www.coopcatcentral.cat/2020/09/18/promouen-a-saldes-una-cooperativa-per-fer-un-parc-solar-en-unes-antigues-installacions-mineres-i-abastir-denergia-el-poble/>

© Unsplash

PROGNOZY

Gospodarka społeczna może stanowić model dążenia do zrównoważonego rozwoju na szczeblu lokalnym oraz partycypacyjnej rewitalizacji obszarów wiejskich.

Wspólna polityka rolna (WPR) i programy rozwoju obszarów wiejskich oferują wiele możliwości w zakresie wspierania działań gospodarki społecznej, które mogą sprawić, że obszary wiejskie staną się bardziej atrakcyjne, sprzyjające włączeniu społecznemu i tętniące życiem. W ramach przyszłych krajowych planów strategicznych WPR, jak również krajowych i regionalnych programów operacyjnych w ramach innych instrumentów związanych z polityką spójności, takich jak EFRR, państwa członkowskie i regiony zyskują kolejne możliwości – i obowiązki – w zakresie wykorzystania wszystkich dostępnych form wspierania gospodarki społecznej.

Lokalne grupy działania LEADER mogą przyczynić się do tworzenia większej sieci kontaktów i partnerstw między

organami publicznymi i inicjatywami społeczeństwa obywatelskiego, co może pobudzić rozwój większej liczby inicjatyw gospodarki społecznej na obszarach wiejskich.

Innowacyjne i skuteczne działania w zakresie gospodarki społecznej na obszarach wiejskich często wywodzą się jednak z mniejszych inicjatyw podejmowanych przez grupy obywateli, które niejednokrotnie mają trudności z dostępem do finansowania unijnego wynikające z niedoborów zasobów ludzkich i wiedzy specjalistycznej. Zasadnicze znaczenie dla zapewnienia małym inicjatywom łatwiejszego dostępu do finansowania ma bardziej zdecentralizowane wsparcie (np. w kontekście inicjatywy LEADER i rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność), ale także inwestycje w budowanie zdolności.

Gospodarka społeczna wyznacza ścieżkę do (ponownej) demokratyzacji gospodarki i społeczeństwa – włączając

obywateli i społeczności lokalne w lokalne i europejskie przedsięwzięcia, które do nich należą.

© Enerterre

3. Promowanie innowacji społecznych na obszarach wiejskich

WPROWADZENIE

INNOWACJE SPOŁECZNE?

GOSPODARKA SPOŁECZNA, PODATNY GRUNT DLA INNOWACJI SPOŁECZNYCH

OD INNOWACJI DO INNOWACJI SPOŁECZNYCH W ROZWOJU EUROPEJSKICH OBSZARÓW WIEJSKICH

PODSUMOWANIE

WEDŁUG ARMELLE LEDAN

Armelle Ledan jest starszą konsultantką z 25-letnim doświadczeniem zawodowym w sektorze społecznym. Większość swojej kariery zawodowej spędziła, pracując nad programami i projektami w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), a także nad gospodarką społeczną i innowacjami społecznymi. Była koordynatorką projektu w ramach programu „Horyzont 2020” Wspólnota Wiedzy i Innowacji Społecznych w latach 2016–2019 oraz Platformy na rzecz Innowacji Społecznych (SIE – DG GROW) w latach 2015–2016, a obecnie pracuje nad oceną projektów eksperymentów społecznych w ramach programu EaSi (DG EMPL). Kieruje też grupą roboczą AEIDL ds. innowacji społecznych. Oprócz tego wykłada na temat gospodarki społecznej w Europie na Uniwersytecie w Montpellier oraz uczestniczy w badaniach terenowych dotyczących terytorialnych innowacji społecznych.

WPROWADZENIE

Innowacje społeczne są faktem historycznym, ale obecnie postrzegane są jako współczesną koncepcję polityki, choć nie istnieje ich jedna wspólna definicja. Przez ostatnie 20 lat⁽¹⁾ innowacje społeczne były wspierane na szczeblu europejskim za pomocą różnych dźwigni politycznych począwszy od funduszy strukturalnych, poprzez badania naukowe i zamówienia publiczne aż po regulacje prawne. Komisja Europejska (KE) obecnie definiuje „innowacje społeczne” jako działania, które zarówno w odniesieniu do swych celów, jak i środków mają

społeczny charakter, a w szczególności działania odnoszące się do rozwoju i realizacji nowych idei (dotyczących produktów, usług i modeli), które jednocześnie zaspokajają potrzeby społeczne i tworzą nowe relacje społeczne lub współpracę i w ten sposób przynoszą korzyści dla społeczeństwa oraz zwiększają jego zdolność do działania”⁽²⁾.

Zasadniczo ostatecznym celem innowacji społecznych jest stworzenie wartości społecznej dla wszystkich, jeśli chodzi o dobrobyt, jakość życia, włączenie

społeczne, solidarność, udział obywateli, jakość środowiska, opiekę zdrowotną, efektywne usługi użyteczności publicznej i edukację oraz wywołanie pozytywnych zmian w odpowiedzi na niezaspokojone potrzeby społeczne. Innowacje społeczne – dzięki ich zdolności do tworzenia systemowych i trwałych pozytywnych zmian oraz „przekształcania” gospodarki i społeczeństwa – mogą pomóc w uwolnieniu niewykorzystanego potencjału obszarów wiejskich.

INNOWACJE SPOŁECZNE?

Pomimo różnych definicji (zob. s. 6) pewne wspólne cechy uzgodniono na poziomie ogólnym. Innowacje społeczne biorą swój początek na szczeblu lokalnym i mają lokalne korzenie, a w ich ramach przyjmują się podejście oddolne. Wymagają one zaangażowania wszystkich podmiotów w trakcie całego procesu (sektor publiczny, prywatny i trzeci, a także społeczeństwo obywatelskie, w tym beneficjenci i użytkownicy końcowi), rozwijają się dzięki silnej współpracy

i tworzeniu sieci kontaktów, a ich charakter jest z natury eksperymentalny. Podobnie jak w przypadku każdej innowacji intensywność zmian, jakie może ona spowodować, waha się od zachodzących stopniowo do radykalnych.

Jako najnowsze w „rodzinie innowacji”, innowacje społeczne różnią się od innych form innowacji, takich jak innowacje gospodarcze i technologiczne. Aż do lat 90-tych miały one charakter hegemonistyczny, koncentrując się

na innowacjach materiałowych i produkcyjnych, na innowacjach w zakresie metod i procesów produkcyjnych, a także na innowacjach marketingowych i organizacyjnych w dziedzinie ekonomii. Obecnie na szczeblu terytorialnym przyjmuje się nowe, systemowe podejście do innowacji, wzmacniając synergię między wszystkimi rodzajami innowacji, aby wspólnie stawić czoła współzależnym wyzwaniom – społecznym, środowiskowym i gospodarczym.

GOSPODARKA SPOŁECZNA, PODATNY GRUNT DLA INNOWACJI SPOŁECZNYCH

Innowacje społeczne nie są prerogatywą żadnej formy organizacyjnej ani struktury prawnej i mogą być rozwijane przez sektor prywatny, publiczny i „trzeci” oraz społeczeństwo obywatelskie, a często przez wszystkie te sektory razem, ponieważ innowacje społeczne zakładają ich ścisłą współpracę.

W porównaniu z gospodarką rynkową organizacje gospodarki społecznej

i przedsiębiorstwa społeczne były jednak zawsze naturalnym nośnikiem innowacji społecznych i są prekursorami, jeżeli chodzi o identyfikowanie i wdrażanie innowacji społecznych oraz alternatywne sposoby organizowania działalności gospodarczej. Wprowadzone przez nie innowacje, takie jak sprawiedliwy handel, ruchy na rzecz żywności ekologicznej czy etyczne finanse, są często przyjmowane

i upowszechniane przez pozostałą część gospodarki. Stowarzyszenia stanowią historyczne laboratorium innowacji społecznych i są wraz ze spółdzielniami silnie zakorzenione na obszarach wiejskich. Ponadto rozwijające się od niedawna przedsiębiorstwa społeczne, co pokazuje „ViSEnet” (zob. ramka na s. 22), stwarzają nowy podatny grunt dla innowacji społecznych.

(1) Biuro ds. Polityki Europejskiej – BEPA (2010) „Empowering people, driving change: Social innovation in the European Union”, <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/13402/attachments/1/translations/en/renditions/native> i (2014), „Social innovation: a decade of changes”, <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/document/socialinnovation-decade-changes>.

(2) Komisja Europejska (2018), wniosek rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), COM(2018) 382 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX:52018P0382>.

© Rise Hub

RISE HUB (WŁOCHY)

Rise Hub jest stowarzyszeniem z siedzibą w regionie Lacjum (środkowe Włochy), które zajmuje się promowaniem odporności społecznej poprzez rozwój umiejętności osobistych, włączenie społeczne, kształcenie międzykulturowe, zrównoważony rozwój terytorialny i tworzenie więzi społecznych. Stowarzyszenie powstało w odpowiedzi na lokalne potrzeby spowodowane dwoma napływami nowych mieszkańców (powrót młodych specjalistów oraz przybycie uchodźców i osób ubiegających się o azyl). Utworzono je w 2015 r. w oparciu o projekt LEADER „Terre e comuni” (lokalna grupa działania „Latyńska część Parku Narodowego Abruzji), aby osiągnąć rzeczywistą integrację nowych przybyłych w kontekście wiejskim przy wsparciu ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (rozwój lokalny kierowany przez społeczność). Młode osoby ubiegające się o azyl i uchodźcy stanowią jedną czwartą składu stowarzyszenia.

Stowarzyszenie współpracuje z sąsiednim ośrodkiem dla uchodźców „Atina-Sora” (LGD „VERLA”), administracją publiczną, uniwersytetami i ośrodkami badań naukowych, ośrodkami recepcyjnymi dla osób ubiegających się o azyl, agencjami rozwoju terytorialnego, gospodarstwami rolnymi, małymi i średnimi przedsiębiorstwami, stowarzyszeniami kulturalnymi oraz krajowymi i europejskimi organizacjami pozarządowymi.

Dzięki działaniom, takim jak uczenie się nieformalne, badania w zakresie innowacji społecznych, porady prawne i mediacje kulturowe, Rise Hub pełni funkcję laboratorium innowacji społecznych i zrównoważonego rozwoju na skalę lokalną, propagując kulturę solidarności i integracji oraz wzmacniając lokalne tożsamości kulturowe, a w rezultacie osiągając pozytywne zmiany. Rise Hub promuje również międzynarodową mobilność młodzieży w ramach projektu ERASMUS+ „RISE EU” oraz w ramach międzynarodowych obozów wolontariackich.

<https://risehub.org/en/index.php>

Gospodarka społeczna, przedsiębiorstwa społeczne i innowacje społeczne są tak ściśle powiązane, że terminy te są często mylone. Nie wszystkie organizacje gospodarki społecznej i przedsiębiorstwa społeczne są jednak innowacyjne pod względem społecznym. Rozwijają one innowacje społeczne tylko wtedy, gdy pojawiają się nowe potrzeby i wyzwania społeczne, które wymagają nowych rozwiązań, jak np. migracje. Innowacja społeczna stanowi zatem proces opracowany przez te organizacje oraz rezultat prowadzonych przez nie działań.

Ścieżka innowacji społecznej przebiega zgodnie z tradycyjnymi etapami innowacji, na które składają się: koncepcja, stworzenie prototypu i pilotaż, wdrożenie, a także skalowanie i transfer udanych projektów. Zmiana skali innowacji społecznych umożliwia znaczne poszerzenie zasięgu, np. objęcie większej liczby terytoriów, beneficjentów lub dziedzin i sektorów (rozbudowa na dużą skalę – ang. „scaling out”), tak aby wpływały na ramy polityki i stawały się powszechną praktyką (zwiększanie skali – ang. „scaling up”), wspierając kształtowanie

przemian społecznych. Przykładem tego mechanizmu są takie projekty, jak „Rise Hub” (zob. ramka powyżej) i „Espace Test” (zob. s. 22), jak również „Enerterre”⁽³⁾.

Należy jednak zauważyć, że zwiększanie skali niektórych eksperymentów i innowacji nie zawsze jest korzystne. Niektóre inicjatywy będą pasowały tylko do bardzo specyficznych lokalnych warunków i będą wymagały jedynie pogłębienia (ang. „scaling deep”)⁽⁴⁾.

Innowacje społeczne mogą również być z powodzeniem prowadzone w przedsiębiorstwach społecznych oraz

(3) https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/enerterre-fighting-against-energy-poverty_en

(4) Moore, M.L. i Riddell, D. (2015) „Scaling out, Scaling up, Scaling deep: Advancing systemic social innovation and the learning processes to support it”, https://www.researchgate.net/publication/280394872_Scaling_out_Scaling_up_Scaling_deep_Advancing_systemic_social_innovation_and_the_learning_processes_to_support_it.

© Freepik, Jpchet

ESPACE-TEST (BELGIA)

Projekt współpracy „Espace-test” w ramach LEADER zapewnia młodym przedsiębiorcom rolnym fizyczną infrastrukturę, mentoring oraz wsparcie w tworzeniu sieci kontaktów. Powstał w wyniku wspólnych starań trzech lokalnych grup działania w Walonii: Pays des Condruses, Culturalité en Hesbaye brabançonne oraz Entre Sambre et Meuse.

Celem tego projektu jest utworzenie sieci obszarów testowych w Walonii oraz ich ulepszenie i rozszerzenie w oparciu o poprzedni projekt LEADER realizowany przez lokalną grupę działania Pays des Condruses – „Point Vert experience” (2013–2017).

W ramach projektu „Point Vert experience” zapewniono młodym przedsiębiorcom bezpłatny dostęp do gruntów, szkolenia i porad w zakresie ekologicznych ogrodów towarowych lub ogrodnictwa. Młodzi przedsiębiorcy mogli korzystać z obszarów testowych (o powierzchni 10 arów – 1 ha) przez okres 18 miesięcy, aby udoskonalić swoje umiejętności i założyć działalność gospodarczą. Spośród 11 kandydatów, którzy korzystali z obszaru testowego w czasie trwania projektu, sześciu założyło dobrze prosperujące gospodarstwa ekologiczne w rejonie. Zawarto również partnerstwa z lokalnymi i regionalnymi usługodawcami, aby zapewnić nowym przedsiębiorcom usługi techniczne i doradcze.

Była to pierwsza inicjatywa, która powstała w Walonii. Okazała się ona skuteczna zarówno pod względem wyników społeczno-gospodarczych, jak i rozwoju lokalnego, umożliwiając młodym talentom pozostanie na tym terenie.

<http://espace-test.be>

„VISENET”

Celem projektu ViSEnet finansowanego ze środków programu Erasmus+ Partnerstwo strategiczne w edukacji dorosłych (2018–2021) jest promowanie przedsiębiorstw społecznych na obszarach wiejskich poprzez zapewnienie materiałów do nauki, wytycznych i tworzenie sieci kontaktów. Realizowany dotychczas głównie z perspektywy miejskiej projekt łączy w sobie międzynarodową wiedzę i know-how z zakresu rozwoju obszarów wiejskich i przedsiębiorstw społecznych z pięciu krajów (Estonii, Finlandii, Niemiec, Rumunii i Szkocji).

Projekt jest skierowany do osób pragnących rozpocząć prowadzenie działalności w ramach przedsiębiorstwa społecznego lub do osób już w nią zaangażowanych w swoich społecznościach wiejskich. W ramach projektu opracowane zostaną ogólnodostępne materiały do cyfrowego uczenia się, utworzona zostanie międzynarodowa sieć zapewniająca członkom wzajemne wsparcie, porady oraz platformę wymiany informacji i dobrych praktyk. ViSEnet ma na celu poprawę umiejętności społeczności wiejskich w zakresie zakładania przedsiębiorstw społecznych – przyniesie to długoterminowe korzyści dla rozwoju społeczności, przedsiębiorczości społecznej oraz zdolności do zatrudnienia.

- <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/eplus-projectdetails/#project/2018-1-FI01-KA204-047308>
- <https://www2.helsinki.fi/en/ruralia-institute/visenet-village-social-enterprise-learning-material-guidance-and-networking-0>

© Freepik, seventyfour

RURACTION

Sieć badawczo-szkoleniowa RurAction, która jest projektem realizowanym w ramach „Horyzont 2020”, koncentruje się na społecznie innowacyjnych rozwiązaniach problemów obszarów wiejskich za pośrednictwem przedsiębiorczości społecznej.

W ramach projektu współpracują wybitni naukowcy i pięć doświadczonych przedsiębiorstw społecznych z Niemiec, Polski, Austrii, Danii, Irlandii, Grecji i Portugalii, aby przeanalizować nie tylko wyzwania stojące przed słabymi strukturalnie obszarami wiejskimi, ale także skupić się na nowatorskich rozwiązaniach służących sprostaniu tym wyzwaniom.

Celem projektu jest zrozumienie strategii i środków, które umożliwiają przyjęcie podejścia innowacyjnego pod względem społecznym, tak aby w przyszłości można było ułatwić wprowadzanie innowacji społecznych. Przedmiotem szczególnego zainteresowania projektu jest sposób, w jaki przedsiębiorstwa społeczne współpracowały z innymi lokalnymi i regionalnymi podmiotami.

<https://ruraction.eu>

stymulować gospodarkę i dobrobyt na obszarach wiejskich. Przedsiębiorstwa społeczne odgrywają kluczową rolę we wspieraniu innowacji społecznych dzięki przeprojektowaniu i reorganizacji modeli biznesowych i łańcuchów wartości,

tworzeniu nowych klastrów i sieci lub nawiązywaniu nowych relacji bądź współpracy między organizacjami sektora publicznego, prywatnego i trzeciego. Przedsiębiorstwa społeczne nadal stanowią rzadkość na obszarach wiejskich,

w związku z czym w ramach niektórych projektów finansowanych ze środków UE, takich jak ViSEnet i RurAction (zob. ramki na s. 22 i powyżej), oferowane jest konkretne wsparcie.

OD INNOWACJI DO INNOWACJI SPOŁECZNYCH W ROZWOJU EUROPEJSKICH OBSZARÓW WIEJSKICH

Nadrzędnymi celami europejskiej polityki rozwoju obszarów wiejskich są poprawa konkurencyjności rolnictwa, osiągnięcie zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi i działaniami w dziedzinie klimatu oraz osiągnięcie zrównoważonego rozwoju terytorialnego obszarów wiejskich. Aby je zrealizować, w ramach polityki UE i programów finansowania od dawna wspiera się innowacje, które stanowią główny element strategii „Europa 2020” na rzecz wzrostu jako ważnego środka służącego rozwiązywaniu określonych problemów na obszarach wiejskich (niski wzrost gospodarczy, niedostateczne zatrudnienie, słaba wymiana pokoleń, nieoptymalna infrastruktura i usługi, różnice terytorialne, włączenie społeczne i ubóstwo)⁽⁵⁾, pomagającego tym obszarom w dostosowaniu się do szybko zachodzących zmian i uwolnieniu ich pełnego potencjału.

Innowacyjność stanowi cel przekrojowy dla wszystkich sześciu priorytetów unijnej

polityki rozwoju obszarów wiejskich⁽⁶⁾ i może obejmować wszelkie formy innowacji. W porównaniu z innowacjami głównego nurtu „innowacje społeczne” napędza dodatkowy czynnik: misja społeczna. Tworzona przez nie wartość jest siłą rzeczy wartością wspólną – zarówno ekonomiczną, jak i społeczną.

Powszechnie uznaje się, że metoda LEADER, obecnie wspierana przez rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS), stanowi metodę pionierską w zakresie rozwoju innowacji społecznych. Inicjatywa LEADER opiera się na siedmiu zasadach, które mają wiele wspólnego z zasadami gospodarki społecznej (zob. s. 11) i innowacji społecznych, i jest też wdrażana w ramach zdecentralizowanej formy zarządzania (lokalna grupa działania) z udziałem społeczeństwa obywatelskiego. Zasady LEADER, jeżeli są skutecznie wdrażane, w bardzo wysokim stopniu sprzyjają innowacjom społecznym. Projekty związane z rolnictwem, żywnością i rozwiązaniami stosowanymi w go-

spodarstwach rolnych, które często opierają się na eksperymentach gospodarczych i innowacjach, uwzględniają również podejście oparte na innowacjach społecznych, a tym samym przynoszą skutki społeczne na większą skalę (zob. ramki na s. 24–25).

Europejskie partnerstwo innowacyjne na rzecz rolnictwa (EPI-AGRI)⁽⁷⁾ zostało uruchomione w 2012 r., aby przyspieszyć innowacje z zakresu rolnictwa i leśnictwa w terenie. Promuje ono nowe interaktywne podejście do innowacji, które łączy podmioty działające na rzecz innowacji o uzupełniającym się doświadczeniu i wiedzy fachowej (rolników, doradców, naukowców, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe i inne), aby tworzyć pomosty pomiędzy nauką a praktyką. Przyczynia się do tego zwłaszcza dzięki współtworzeniu innowacyjnych rozwiązań w ramach projektów opartych na współpracy („grupy operacyjne”), w których wszyscy partnerzy są zaangażowani w trakcie całego procesu, jak również dzięki działaniom związanym

(5) Komisja Europejska (2017), „Modernising and simplifying the CAP Socio-Economic challenges facing EU agriculture and rural areas” [„Modernizacja i uproszczenie wspólnej polityki rolnej: wyzwania społeczno-gospodarcze stojące przed rolnictwem i obszarami wiejskimi w UE”], https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/soc_background_final_en.pdf.

(6) https://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rural-development-policy-figures/priority-focus-area-summaries_pl

(7) <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en>

GREENCARELAB (FINLANDIA)

Biorąc pod uwagę rosnące zapotrzebowanie na aktywny tryb życia na łonie natury, jak spacerowanie po lesie ze zwierzętami, które mogą pomóc w rozwiązaniu problemów zdrowotnych i społecznych, fińska organizacja pozarządowa wykorzystwała fundusze z działania 16.2 – Rozwój nowych produktów i metod Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich Finlandii kontynentalnej, aby wesprzeć rozwój nowych przedsiębiorstw.

W ramach projektu GreenCareLab (2015–2018) stworzono sieć wsparcia dla przedsiębiorstw typu start-up w powstającym sektorze zdrowia opartym na zasobach przyrody, zapewniając mentoring, wyjazdy studyjne i prezentacje dla potencjalnych inwestorów. W ramach projektu opracowano i przetestowano konkretny model operacyjny, który stworzono we współpracy z użytkownikami końcowymi (usługodawcami i przedsiębiorstwami typu start-up) za pośrednictwem otwartego, żywego laboratorium. Osoby zainteresowane założeniem przedsiębiorstwa Green Care mogły przetestować i rozwinąć swój pomysł na biznes, pomysł na produkt lub koncepcję usługi z potencjalnymi klientami.

https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/greencarelab-support-networknature-based-businesses_en

https://www.tts.fi/tutkimus_ja_kehitys/hankkeet/paattyneet/green_care_lab

z tworzeniem sieci kontaktów w całej Europie. Innowacyjne projekty EPI-AGRI – realizowane na poziomie krajowym lub regionalnym – dotyczą szeregu tematów, takich jak skuteczniejsze zarządzanie zasobami naturalnymi, zrównoważone zwalczanie agrofagów i chorób, inteligentne wykorzystanie odpadów oraz produktów ubocznych i nie tylko, w tym aspektów innowacji społecznych.

„Innowacje” i technologie cyfrowe stanowią centralny element wprowadzonej w 2017 r. koncepcji inteligentnych wiosek⁽⁸⁾. Inteligentne wioski to laboratoria, w których społeczności lokalne testują innowacyjne

rozwiązania, aby stawić czoła wyzwaniom występującym na obszarach wiejskich, jednocześnie starając się wykorzystać możliwość lepszego życia. W ten sposób angażują się w innowacje społeczne. Technologie cyfrowe wykorzystywane są często, ale nie zawsze. Jak wynika z ostatnich badań i wielu projektów, takich jak SIMPACT⁽⁹⁾, interakcja i wzajemnie uzupełniające się innowacje cyfrowe, nowe technologie i innowacje społeczne – mimo swej odrębności – są w coraz większym stopniu uznawane i wspierane.

Organizacje gospodarki społecznej i przedsiębiorstwa społeczne przodują,

GO INNOLAND (HISZPANIA)

Sektor rolno-spożywczy ma strategiczne znaczenie dla społeczeństwa hiszpańskiego, które boryka się z problemem ziemi leżącej odłogiem. W regionie Walencji grupa operacyjna EPI-AGRI projektu Go Innoland (2020–2022) opracowuje zestaw mechanizmów innowacji społecznych opartych na inicjatywach wspólnego zarządzania gruntami i innymi zasobami w celu rozwiązania problemu ziemi leżącej odłogiem oraz braku konkurencyjności przedsiębiorstw zrzeszających producentów owoców i warzyw, wina i oliwek.

W ramach Go Innoland zaproponowane zostaną programy wspólnego zarządzania w celu dostosowania produkcji do potrzeb rynku na podstawie kryteriów technicznych. Zachęci to również zaangażowane spółdzielnie do pełnienia funkcji liderów w ich projektach produkcyjnych poprzez wspólne zarządzanie gruntami oraz planowanie procesu produkcyjnego zgodnie z ich potrzebami. W skład partnerstwa wchodzi rolnicy, naukowcy, spółdzielnie rolno-spożywcze i lokalne organy publiczne.

<https://goinnoland.wordpress.com>

<https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/find-connect/projects/go-innolandinnovaci%C3%B3n-social-enla-gesti%C3%B3n-de>

jeżeli chodzi o społecznie innowacyjne podejścia do świadczenia usług, ponieważ często mobilizuje je brak rozwiązań alternatywnych ze strony państwa lub rynku. Innowacje społeczne w kontekście usług na obszarach wiejskich wzmacniają rolę obszarów wiejskich w przechodzeniu na bardziej ekologiczne, zdrowsze i opiekuńcze społeczeństwo (zob. ramka s. 25 – „Uczyć się–wzrastać–żyć”).

(8) https://enrd.ec.europa.eu/smart-and-competitive-rural-areas/smart-villages/smart-villages-portal_pl

(9) http://www.simpact-project.eu/publications/wp/WP_2017-03_AlijaniWintjes.pdf

INTELIWENTNE WIOSKI EKOLOGICZNO-SPOŁECZNE

W ramach projektu pilotażowego „Inteligentne wioski ekologiczno-społeczne” zainicjowanego przez Parlament Europejski (2017 r.) przedstawiono wyczerpującą definicję: „inteligentne wsie są społecznościami na obszarach wiejskich, które stosują innowacyjne rozwiązania w celu poprawy swojej odporności, opierając się na lokalnych mocnych stronach i możliwościach. Stosują one podejście opierające się na uczestnictwie, aby opracować i wdrożyć strategię mającą na celu poprawę ich gospodarczych, społecznych lub środowiskowych warunków, w szczególności dzięki stosowaniu rozwiązań, jakie oferują technologie cyfrowe” – może to pomóc w wykorzystaniu polityk do

celów wspierania innowacji społecznych zapewniających przejście od tradycyjnych do inteligentnych wsi na obszarach wiejskich.

„Chociaż obecnie inicjatywy w zakresie inteligentnych wsi wydają się bardziej skoncentrowane na ulepszeniu usług wiejskich realizowanych lub świadczonych za pośrednictwem technologii informacyjno-komunikacyjnych, wymiar »ekologiczny« i »społeczny« tej koncepcji wydaje się w równym stopniu możliwy do zastosowania i odpowiedni jako zintegrowany element »inteligentnej« koncepcji stosowanej na obszarach wiejskich”.

https://enrd.ec.europa.eu/news-events/news/pilot-project-smart-eco-social-villages-final-report_en

UCZYĆ SIĘ–WZRASTAĆ–ŻYĆ (WŁOCHY)

Prowadzona przez kobiety trudniące się rolnictwem włoska spółdzielnia społeczna w prowincji Bolzano, „Uczyć się-wzrastać-żyć”, zaspakaja potrzeby w zakresie opieki nad osobami młodymi i starszymi. Najpierw zapewniała opiekę dzienną, co jest rzadkością na obszarach wiejskich, oraz świadczyła usługi edukacyjne dla dzieci. Dzięki projektowi pilotażowemu w 2014 r. rozszerzyła swoje usługi na opiekę nad osobami starszymi, w tym usługi zdrowotne i terapeutyczne.

Spółdzielnia planuje również objąć zakresem działalności rolnictwa społecznego osoby niepełnosprawne, oferując wakacje w gospodarstwach rolnych ze specjalną opieką domową, ogrodnictwem i terapią z udziałem zwierząt. Projekt ten jest innowacyjny w kontekście lokalnym – w jego ramach wykorzystuje się rolnictwo społeczne⁽¹⁰⁾, aby przyczynić się do poprawy dobrostanu społecznego i gospodarczego osób znajdujących się w trudnej sytuacji oraz aby zwiększyć dochody gospodarstw domowych i promować wzmocnienie pozycji kobiet trudniących się rolnictwem, co prowadzi do pozytywnych przemian społecznych, kulturowych i środowiskowych.

<http://www.kinderbetreuung.it>

© Freepik

PODSUMOWANIE

Chociaż obszary wiejskie stoją w obliczu pewnych konkretnych, nieodłącznie związanych z nimi wyzwań, które odróżniają je od innych terytoriów, to kwestie społeczne, z jakimi się mierzą, są bardzo zróżnicowane. Pokazują to poszczególne przykłady, takie jak migracja, zarządzanie zasobami naturalnymi, zdrowie lub usługi wiejskie. Ich duża różnorodność gospodarcza, środowiskowa i społeczna stanowi jednak również niezwykły atut, który można wykorzystać w ramach innowacji społecznych, aby przyczynić się do opracowania „zrównoważonych rozwiązań obecnych i przyszłych wyzwań społecznych, które dotyczą wszystkich mieszkańców Unii”.

Obszary wiejskie wykazały już swoją zdolność do budowania silnych społeczności lokalnych i rozwijania skutecznego podejścia oddolnego do rozwiązywania lokalnych problemów, szczególnie w ramach inicjatywy LEADER. Innowacje społeczne dążą do rozszerzenia tych partnerstw na wszystkie podmioty działające na rzecz innowacji, w tym środowisko akademickie, sektor publiczny i biznesowy, organizacje i praktyków gospodarki społecznej, a także społeczeństwo obywatelskie, w celu stworzenia społecznie innowacyjnych ekosystemów wiejskich. Jak wynika z powyższego, jeżeli innowacje społeczne charakteryzujące się specyficznym celem społecznym są połączone

z innymi rodzajami innowacji – czy to organizacyjnymi, ekonomicznymi czy technologicznymi – zwiększają zdolność obszarów wiejskich do wspólnego stawiania czoła obecnym współzależnym wyzwaniom społecznym, środowiskowym i ekonomicznym. Aby w pełni wykorzystać ten potencjał, należy nadal wspierać innowacje społeczne i prawo do przeprowadzania eksperymentów, co pozwoli obszarom wiejskim pełnić funkcję węzłów przemian społecznych oraz pomyślnie przyczyni się do przejścia na bardziej ekologiczne, zrównoważone i sprzyjające włączeniu społecznemu społeczeństwo europejskie.

(10) Pojęcie rolnictwa społecznego odnosi się do krótko- lub długoterminowego wykorzystania zasobów rolnych, wiejskich i naturalnych (takich jak zwierzęta, rośliny, przestrzeń i czas w przyrodzie) w celu promowania i wytwarzania usług społecznych w otoczeniu wiejskim.

© Freepik, Pressmaster

4. Gospodarka społeczna: klucz do zielonego wzrostu, działań w dziedzinie klimatu i ochrony środowiska

WPROWADZENIE: DLACZEGO ZIELONY ŁAD MA ZNACZENIE

PRZYSPIESZENIE W WYNIKU PANDEMII

GOSPODARKA SPOŁECZNA – „NOWA NORMALNOŚĆ”?

WEDŁUG CLARE TAYLOR

Clare Taylor jest dziennikarką i moderatorką specjalizującą się w tematyce zrównoważonej energii i ochrony środowiska. Mieszka w Brukseli. Zajmuje się m.in. rzecznictwem, wspieraniem wdrażania polityki, pisaniem, przemawianiem i badaniami. Lubi zręczną komunikację, zawile problemy i trzymające w napięciu thrillery.

Twitter: @Clare__Taylor

LinkedIn: <https://www.linkedin.com/in/clare-taylor-4806864>

WPROWADZENIE: DLACZEGO ZIELONY ŁAD MA ZNACZENIE

Projektem przewodnim obecnej polityki Komisji Europejskiej jest szeroko zakrojony i wciąż zmieniający się „Zielony Ład”, który obejmuje niemal wszystkie najważniejsze obszary polityki, od przemysłu i rolnictwa po finanse i nie tylko. Europejski Zielony Ład został po raz pierwszy ogłoszony przez przewodniczącą Komisji Ursulę von der Leyen w dniu 11 grudnia 2019 r., wkrótce po objęciu przez nią urzędu w dniu 1 grudnia oraz w następstwie „zielonej fali”, która przyczyniła się do bezprecedensowego sukcesu wyborczego Partii Zielonych i najwyższej frekwencji wyborczej w eurowyborach od dwudziestu lat. Ursula von der Leyen określiła Zielony Ład⁽¹⁾ jako

„moment przełomowy” dla Europy ze względu na wysokie ambicje dotyczące neutralnego dla klimatu kontynentu (osiągnięcie zerowego poziomu emisji gazów cieplarnianych netto do 2050 r.), gospodarki zrównoważonej (wzrost gospodarczy zostanie oddzielony od wykorzystania zasobów naturalnych) oraz sprawiedliwej społecznie i sprzyjającej włączeniu społecznemu transformacji (żadna osoba i żadne miejsce nie pozostaną w tyle).

Rolnicy, przedsiębiorstwa rolno-spożywcze, leśnicy i społeczności wiejskie mają do odegrania istotną rolę w realizacji szeregu celów Zielonego Ładu, takich jak

stworzenie zrównoważonego systemu żywnościowego; ochrona i wzbogacanie różnorodności roślin i zwierząt w ekosystemie wiejskim; przyczynianie się do osiągnięcia celu zero emisyjności netto w UE do 2050 r.; utrzymanie zdrowych lasów; oraz ochrona zasobów naturalnych, takich jak woda, powietrze i gleba.

Mimo że Europejski Zielony Ład wprowadzono przed pandemią, wycucie czasu jest niezwykle, ponieważ siłą rzeczy inicjatywa ta tworzy warunki do „transformacji ekologicznej” jako głównego elementu działań na rzecz odbudowy po epidemii COVID-19.

PRZYSPIESZENIE W WYNIKU PANDEMII

Światowa pandemia COVID-19 znacznie przyspieszyła polityczną i społeczną potrzebę przeprowadzenia transformacji ekologicznej. Wystąpienie chorób odzwierzęcych⁽²⁾ wiąże się z utratą różnorodności biologicznej, wylesianiem i uprzemysłowionym rolnictwem, szczególnie w odniesieniu do produkcji mięsa. IDDRI, wiodący francuski ośrodek analityczny zajmujący się zrównoważonym rozwojem, uznał⁽³⁾ przemysł rolno-spożywczy za czynnik szczególnie silnie wpływający na utratę różnorodności biologicznej i powstawanie chorób odzwierzęcych.

Krótko mówiąc, związek między zdrowiem człowieka a utratą różnorodności biologicznej ma dwojaki charakter: po pierwsze, procesy wylesiania oraz zanikania gatunków zwiększają ryzyko pandemii wywołanej przez chorobę odzwierzęcą; po drugie, zagrożenia dla zdrowia człowieka, takie jak pandemie i antybiotykooporność, wynikają z czyn-

ników, które współwystępują z czynnikami powodującymi utratę różnorodności biologicznej. Ponieważ rolnictwo intensywne jest powszechnie uznawane za czynnik, który w największym stopniu wpływa na utratę różnorodności biologicznej, przekształcenie systemu rolno-spożywczego ma zasadnicze znaczenie dla odwrócenia tendencji utraty gatunków oraz dla zapewnienia zdrowszego środowiska.

Na poziomie polityki światowej strony Konwencji o różnorodności biologicznej (odpowiednik konferencji ONZ w sprawie zmiany klimatu w zakresie różnorodności biologicznej) spotkają się w maju 2021 r. w Kunming w Chinach, aby przyjąć „Nowy Ład dla Natury i Ludzi”, który wyznaczy konkretne cele i zadania w zakresie ochrony różnorodności biologicznej na świecie.

Na szczeblu europejskim (i w ramach Zielonego Ładu UE) celem nowej unijnej strategii na rzecz różnorodności

biologicznej 2030⁽⁴⁾ jest rozszerzenie ochrony prawnej na co najmniej 30 % unijnych obszarów lądowych i 30 % obszarów morskich (przy czym ścisłą ochroną należy objąć co najmniej 10 % tych obszarów) oraz stworzenie korytarzy ekologicznych w ramach transeuropejskiej sieci Natura. Oczekuje się, że w 2021 r. zostaną wyznaczone wiążące prawnie cele w odniesieniu do odbudowy zasobów przyrodniczych, a przeznaczona na różnorodność biologiczną kwota 20 mld euro rocznie będzie pochodzić z funduszy UE oraz ze źródeł krajowych i prywatnych.

Chociaż Zielony Ład łączy z zarządzaniem zasobami wiejskimi kluczowe kwestie takie jak klimat, różnorodność biologiczna i zdrowie, to w mniejszym stopniu dostrzega się jednak marginalny status ekonomiczny dużej części produkcji podstawowej i jej słabą pozycję w łańcuchu żywnościowym. Zasadniczo podejście Zielonego Ładu do zmiany systemów żywnościowych polega na dezintensyfikacji rolnictwa:

(1) Inicjatywy Zielonego Ładu obejmują plan działania UE dotyczący gospodarki o obiegu zamkniętym, strategię „Od pola do stołu” oraz unijną strategię na rzecz bioróżnorodności 2030. Zob. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_pl.

(2) Choroba odzwierzęca (zoonoza) jest chorobą zakaźną, która jest przenoszona ze zwierząt na ludzi.

(3) https://www.iddri.org/sites/default/files/PDF/Publications/Catalogue%20IdDri/D%C3%A9cryptage/202005-IB0420-sante%CC%81_0.pdf

(4) Zob. https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_pl.

celem strategii „Od pola do stołu” jest zmniejszenie o połowę (do 2030 r.) stosowania chemicznych i bardziej niebezpiecznych pestycydów, ograniczenie stosowania nawozów o co najmniej 20 %

oraz przeznaczenie do 2030 r. 25 % całkowitej powierzchni gruntów rolnych na rolnictwo ekologiczne. Mogłoby to przynieść znaczące skutki gospodarcze i rynkowe, w tym wzrost cen żywności, co

prawdopodobnie okaże się skutecznym, choć politycznie niepopularnym mechanizmem wspierającym bardziej zrównoważoną konsumpcję żywności.

GOSPODARKA SPOŁECZNA – „NOWA NORMALNOŚĆ”?

Wszystko to świadczy o istotnej zmianie dotyczącej obszarów wiejskich w Europie, biorąc pod uwagę, że leśnictwo, rolnictwo, użytkowanie gruntów i ekologia są obecnie priorytetowymi tematami w programach polityki europejskiej i światowej. Ponadto pandemia w nieproporcjonalnie wysokim stopniu odcisnęła swoje piętno na źródłach utrzymania, wywierając silny negatywny wpływ na takie sektory, jak hotelarstwo i turystyka. Na obszarach wiejskich bezpośrednie skutki odczuli rolnicy, przedsiębiorstwa i społeczności⁽⁵⁾.

W tych warunkach gospodarka społeczna ma wszelkie szanse na rozwój. Jest mało prawdopodobne, aby udało się doprowadzić do zmiany systemów żywnościowych i odbudowy zasobów przyrodniczych na masową skalę przy zastosowaniu czysto „dochodowego” modelu ekonomicznego. Już teraz w ramach szeregu projektów finansowanych ze środków UE wspiera

się wiele organizacji wzajemnej pomocy oraz inicjatyw w zakresie współpracy na obszarach wiejskich, umożliwiając rolnikom, leśnikom, właścicielom gruntów i mieszkańcom wsi zarządzanie podstawowymi zasobami naturalnymi z korzyścią dla wszystkich (zob. ramki na s. 29).

Gospodarka społeczna jest zarówno prekursorem Europejskiego Zielonego Ładu, jak i pionierem w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym (zob. ramka poniżej). Przedsiębiorstwa gospodarki społecznej już teraz angażują się w recykling, ponowne użycie i naprawę, promowanie stosowania energii ze źródeł odnawialnych w ramach spółdzielni, a także w rolnictwo zrównoważone i inne kierowane przez społeczność inicjatywy rozwoju obszarów wiejskich. Z badań⁽⁶⁾ wynika, że w zielonych zamówieniach publicznych na usługi, w tym na utrzymanie zielonych przestrzeni publicznych; usługi sprzątan;

i usługi społeczne, w coraz większym stopniu podkreśla się cechy gospodarki społecznej. Wprowadzone na długi okres przez rządy krajowe „środki izolacji” lub „obostrzenia” podczas pandemii przyspieszyły rozwój niektórych tendencji, w tym pracy z domu i pracy zdalnej, a także stworzyły nowe wyzwania, np. kompromisy między takimi delikatnymi kwestiami jak prywatność a zdrowiem i bezpieczeństwem, na korzyść tych ostatnich. Chociaż jest zbyt wcześnie, by o tym mówić, możliwe jest również, że pandemia przyczyni się do zmiany ładu społecznego, w którym potrzeby zbiorowe będą cenione wyżej niż korzyści indywidualne. W tym kontekście w nadchodzącym dziesięcioleciu europejska gospodarka społeczna będzie się rozwijać i znacząco przyczyni się do urzeczywistnienia Europejskiego Zielonego Ładu w wymiarze praktycznym.

RREUSE

RREUSE jest europejską siecią, która reprezentuje przedsiębiorstwa społeczne działające w dziedzinie ponownego użycia, naprawy i recyklingu. Ich członkowie zatrudniają osoby zagrożone wykluczeniem społeczno-gospodarczym i pomagają im wrócić do pracy. Ponadto wprowadzają produkty z powrotem na rynek po przystępnych cenach, zapewniając grupom o niskich dochodach niezbędne artykuły gospodarstwa domowego. Około 95 000 pracowników, stażystów i wolontariuszy jest zaangażowanych w działalność ich 27 organizacji członkowskich w 25 państwach europejskich i w Stanach Zjednoczonych.

Główne działania ich członków obejmują:

- odbiór, sortowanie i redystrybucję używanych wyrobów włókienniczych i odzieżowych
- odbiór, naprawę i ponowne użycie zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego (WEEE), mebli i innych odpadów wielkogabarytowych
- projekty kompostowania domowego i sąsiedzkiego
- organizacje charytatywne i sklepy z używaną odzieżą
- odbiór i recykling papieru, kartonu, drewna, tworzyw sztucznych, farb, metali, książek i zabawek
- kampanie na rzecz podnoszenia świadomości, projekty międzynarodowe, wymianę najlepszych praktyk i wsparcie dla przedsiębiorstw.

<https://www.rreuse.org/about-us/>

(5) Zob. https://enrd.ec.europa.eu/rural-responses-covid-19-crisis_en.

(6) Zob. <https://www.aeid.eu/docs/bsi/index.php/good-practices/92-bsi-goodpract-web/file>.

FARMLIFE

Projekt w ramach programu LIFE „FarmLIFE” (2018–2023) przyczynia się do budowania Europy odpornej na zmianę klimatu, umożliwiając przejście z rolnictwa tradycyjnego na odporny na zmianę klimatu system rolno-leśny. W ramach projektu, w którym uczestniczy ośmiu partnerów z Belgii i Niderlandów, opracowuje się plany adaptacji gospodarstwa. Rolnicy mogą je wykorzystać do stworzenia rentownych modeli biznesowych systemu rolno-leśnego dostosowanych do ich własnych warunków. Kładzie się nacisk na wzmocnienie pozycji rolników w ramach działań solidarnościowych, w tym poprzez kierowane przez rolników sieci przedsiębiorstw, takie jak tradycyjne spółdzielnie rolników.

Plan działania dotyczący transformacji rolnictwa jest tworzony we współpracy z przedsiębiorcami, instytucjami naukowymi, rządem i partnerami społecznymi. Inne formy wsparcia opracowane w ramach „FarmLIFE” obejmują zestaw instrumentów w zakresie transformacji do korzystania przez rolników, decydentów i partnerów społecznych, a także obejmują innowacyjny, profesjonalny program studiów magisterskich, który służy kształceniu i przygotowaniu przyszłych zarządców transformacji rolnictwa.

Cała opracowana i zebrana wiedza oraz informacje są dostępne bez ograniczeń na zasadzie otwartego oprogramowania. Opracowywane są moduły szkoleniowe, w tym masowy, otwarty kurs internetowy (MOOC).

Mają również miejsce działania informacyjne związane z rynkiem („tworzenie wartości i konkurencyjności”) poprzez rozwój innowacyjnych produktów spożywczych systemu rolno-leśnego i strategii budowania marki. Informacje zwrotne dotyczące polityki udostępnia się w postaci wyników projektu decydom Unii Europejskiej, Niderlandów, Belgii oraz decydom regionalnym.

<https://www.farm-life.eu>

© Byensgaardbutik

BYENS GÅRDBUTIK – SKLEP ROLNICZY W MIEŚCIE (DANIA)

Celem tego duńskiego projektu, który jest finansowany w ramach inicjatywy LEADER, jest przybliżenie wiejskich walorów smakowych i doświadczeń mieszkańcom miasta Svendborg na wyspie Fionia w południowo-środkowej Danii. Powstały w ten sposób punkt sprzedaży detalicznej żywności Byens gårdbutik („sklep rolniczy w mieście”) znajduje się przy ulicy Vestergade w centrum Svendborga.

Od jego otwarcia w 2017 r. sklep stał się doskonałą wizytówką małych lokalnych producentów żywności, co przyczynia się do lepszej sprzedaży i dystrybucji ich produktów. Ważnym elementem uzupełniającym ofertę sklepu jest samochód dostawczy z napędem elektrycznym i rower transportowy, które służą do dostarczania żywności od lokalnych producentów do sklepu rolniczego, lokalnych kuchni, jadłodajni i innych punktów sprzedaży. Pracownicy dzielą się swoją wiedzą na temat produktów i promują nowe możliwości sprzedaży dla producentów. Odbывают się degustacje, prezentacje produktów sezonowych i kulinarne motywy przewodnie.

Sklep jest prowadzony w charakterze przedsiębiorstwa gospodarki społecznej, które zapewnia zatrudnienie i podnoszenie kwalifikacji grupom znajdującym się w trudnej sytuacji na skraju rynku pracy. W pierwszym roku działalności powstał szereg miejsc pracy: kierownik na pełen etat, pracownik ds. komunikacji oraz pięć elastycznych stanowisk pracy w różnych godzinach. Ponadto sklep rolniczy oferuje szereg staży oraz prowadzi kursy szkoleniowe we współpracy z lokalnym urzędem pracy. W czerwcu 2018 r. sklep rozszerzył działalność (i zatrudnił większą liczbę pracowników) o przytulną kawiarnię, w której serwuje się lokalne produkty w środku i na zewnątrz lokalu.

<https://byensgaardbutik.dk>

5. Rola gospodarki społecznej w promowaniu transformacji cyfrowej na obszarach wiejskich

© Freepik, Filistimyanin

WPROWADZENIE

ROLA SPÓŁDZIELNI PRACY I SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH W TRANSFORMACJI CYFROWEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH

W KIERUNKU DOBROSTANU 4.0

WEDŁUG GIUSEPPE GUERINIEGO I MILI SHAMKU

Giuseppe Guerini jest prezydentem CECOP – Europejskiej Konfederacji Spółdzielni Pracy i Spółdzielni Socjalnych działającej w sektorach przemysłu i usług. Wcześniej przewodniczył włoskiej krajowej federacji spółdzielni socjalnych (Federsolidarietà), a obecnie jest także członkiem Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego.

Mila Shamku jest koordynatorką ds. rzecznictwa w CECOP. Wcześniej pracowała w skrzydle młodzieżowym Partii Europejskich Socjalistów oraz w Europejskim Komitecie Regionów. W listopadzie 2020 r. została wybrana na członka Komitetu Zarządzającego Europejskiej Platformy Społecznej. Posiada podwójny tytuł magistra w dziedzinie analizy polityki publicznej i zarządzania samorządem terytorialnym, który uzyskała w Sciences Po Grenoble (Francja) oraz na Uniwersytecie Turyńskim (Włochy).

WPROWADZENIE

Spółdzielnie są jedną z najbardziej rozpowszechnionych zorganizowanych form gospodarki społecznej. Kierują się bardzo szczegółowym i ściśle określonym modelem biznesowym opartym na siedmiu zasadach: dobrowolnym i otwartym członkostwie, demokratycznej kontroli, ekonomicznym uczestnictwie członków, autonomii i niezależności, kształceniu, szkoleniu, informacji, współpracy między spółdzielniami oraz trosce o społeczność lokalną⁽¹⁾. Spółdzielnie uczestniczą w życiu swoich społeczności lokalnych i kierują się celami, które zwiększają wartość pracy oraz kapitału ludzkiego i naturalnego danego terytorium, również reinwestując znaczną część zysków w samą spółdzielnię i społeczność.

Wśród poszczególnych rodzajów spółdzielni, w szczególności tych, których celem jest promowanie rozwoju

lokalnego, można wymienić spółdzielnie pracy, spółdzielnie socjalne (forma spółdzielni, która powstała we Włoszech w latach osiemdziesiątych XX w. i została wprowadzona w Polsce, Portugalii i Hiszpanii, przy czym we Włoszech obecnie spółdzielnie te zatrudniają 350 000 osób); spółdzielnie wspólnych interesów (SCIC we Francji) oraz spółdzielnie społeczne (obecne we Włoszech i w Zjednoczonym Królestwie – zob. art. 2, s. 12).

Ze względu na swoje cechy spółdzielnie są szczególnie interesującym modelem ekonomicznym dla obszarów wiejskich. Spółdzielnie rolników są powszechnie znane ze swojej roli w rozwoju i promowaniu działalności wiejskiej, a także udowodniły swoją zdolność do dostarczania innowacyjnych rozwiązań cyfrowych w odniesieniu do konkretnych wyzwań, takich jak

rolnictwo precyzyjne⁽²⁾. Poza spółdzielniami rolniczymi inne formy przedsiębiorstw spółdzielczych, takie jak spółdzielnie pracy i spółdzielnie socjalne (np. w dziedzinie mobilności, opieki społecznej, promocji turystyki i działalności kulturalnej), pomagają promować rozwój lokalny, tworzyć, utrzymywać lub ulepszać usługi oraz zatrudnienie, a także przeciwdziałać migracji wewnętrznej młodzieży. Na potrzeby niniejszego artykułu, który koncentruje się na transformacji cyfrowej, na kolejnych stronach przedstawiono, w jaki sposób spółdzielnie pracy i spółdzielnie socjalne prowadzące działalność w dziedzinach innych niż rolnictwo w pełni wykorzystują transformację cyfrową na obszarach wiejskich.

ROLA SPÓŁDZIELNI PRACY I SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH W TRANSFORMACJI CYFROWEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH

Poza rolnictwem technologie cyfrowe mają zasadnicze znaczenie dla uczynienia społeczności wiejskich bardziej atrakcyjnymi, inteligentnymi i zrównoważonymi, a także dla zmniejszenia problemów związanych z oddaleniem oraz dla poprawy dostępu do usług⁽³⁾. Z doświadczeń CECOP wynika⁽⁴⁾, że spółdzielnie odgrywają istotną rolę szczególnie w czterech dziedzinach: opiece zdrowotnej, edukacji i poczuciu wspólnoty, mobilności oraz dostępie do infrastruktury cyfrowej. Wiele spółdzielni, w tym ich przykłady przedstawione na kolejnych stronach, udowodniło swoją wyjątkową zdolność do przewidywania, słuchania i reagowania na potrzeby społeczności,

w których działają. W 2020 r., *annus horribilis*, również wiele spółdzielni wykazało odporność pomimo nieoczekiwanych, trudnych okoliczności.

Opieka zdrowotna

Dostęp do opieki zdrowotnej jest niezwykle ważny dla wszystkich obywateli – a pod tym względem mieszkańcy wsi często znajdują się w gorszej sytuacji niż mieszkańcy miast.

Niektóre spółdzielnie skutecznie eksperymentują z nowymi technologiami cyfrowymi, aby ułatwić dostęp do usług zdrowotnych. Włoskie przedsiębiorstwo społeczne Net-medi-care (zob. ramka na s. 32) zostało założone w 2018 r. w celu

udzielania wsparcia i porad zdalnie/przez internet pacjentom psychiatrycznym i ich rodzinom. Net-medi-care jest z pewnością innowacyjne pod względem pracy w bliskim kontakcie z najbardziej potrzebującymi wsparcia obywatelami, między innymi pochodzącymi z regionów oddalonych i zmarginalizowanych, na których możliwość zainstalowania bezpiecznych systemów telemedycznych i teleopieki może mieć znaczący wpływ na jakość życia ludzi.

(1) <https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity>

(2) PWC (2016), „Agricultural cooperatives and digital technology What are the impacts? What are the challenges?” [„Spółdzielnie rolnicze i technologia cyfrowa: jakie są skutki? Jakie są wyzwania?”], <https://www.pwc.fr/fr/assets/files/pdf/2016/10/agribusiness-and-digital-technology-2016.pdf>.

(3) https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/research-area/agriculture-forestry-and-rural-areas/digital-transformation-agriculture-and-rural-areas_en

(4) <https://cecop.coop/>

NET-MEDI-CARE (WŁOCHY)

Net-medi-care to usługa telemedyczna założona w 2018 r. przez spółdzielnię socjalną Kaleidos w Bergamo (Włochy). Jest pierwszą wirtualną kliniką medyczną we Włoszech⁽⁵⁾. Jej zadaniem jest udzielanie wsparcia w zakresie zdrowia psychicznego pacjentom psychiatrycznym przyjmowanym w ramach zarządzanych przez spółdzielnię struktur w rejonach oddalonych oraz ich rodzinom, a także ułatwianie pacjentom życia w ich środowisku domowym. Wirtualna klinika już wcześniej rozszerzała swoje usługi, a wraz z wybuchem pandemii COVID-19 proces ten uległ przyspieszeniu.

<https://www.netmedi.care>

© Freepik, Xavierlorenzo85

Edukacja, uczenie się przez całe życie i poczucie wspólnoty

Dostęp do edukacji (zwłaszcza do kształcenia średniego i możliwości uczenia się przez całe życie) jest bardziej ograniczony na obszarach wiejskich niż w miastach. To ograniczenie stanowi jedną z przyczyn migracji wewnętrznej młodzieży i oddziałuje na jakość życia dorosłych i starszych mieszkańców, którzy mają utrudniony dostęp do programów uczenia się przez całe życie. Z drugiej strony rozwijanie i wzmacnianie poczucia wspólnoty przyczynia się do budowania świadomości przynależności, co może pomóc w zatrzymaniu mieszkańców obszarów wiejskich.

Poszczególne spółdzielnie wykorzystują narzędzia cyfrowe, aby zaspokoić potrzebę edukacji i budowania społeczności. Niektóre inicjatywy łączą oba te aspekty poprzez działania międzypokoleniowe, które skutkują wzmocnieniem tkanki społecznej obszarów wiejskich (zob. ramki na tej stronie).

STRIPES I LIBERI SOGNI (WŁOCHY)

Spółdzielnia Stripes, która zarządza wsparciem usług dla małoletnich, jak również usługami wsparcia edukacyjnego, była w stanie wykorzystać technologie cyfrowe w ciekawy sposób, aby kontynuować świadczenie usług edukacyjnych podczas pandemii. W związku z trudnymi okolicznościami relacje między spółdzielnią a rodzinami i młodzieżą rozwijano dalej za pośrednictwem szeroko zakrojonego programu cyfrowych działań edukacyjnych w małych gminach prowincji Mediolan i Pavia (Włochy). W szczególności doprowadziło to do nawiązania bliższych stosunków między rodzinami a społecznością lokalną.

<https://www.pedagogia.it/stripes/>

W Carenno, Tremenico i Premana, małych górskich gminach w prowincji Lecco (Włochy), spółdzielnia socjalna Liberi Sogni uruchomiła projekt INTERREG dotyczący cyfrowych map historii i obrazów dolin. Na mapach znajdują się muzea, ekomuzea, obszary naturalne, miejsca kultu, szlaki górskie i wiele innych miejsc. Poczucie przynależności, a przede wszystkim chęć przyczynienia się do rozwoju społeczności zaowocowały atlasem cyfrowym, który powstał dzięki wkładowi lokalnych mieszkańców oraz zgłaszanym przez nich sugestiom. Jego zawartość jest dostępna dla wszystkich.

„Tutti connessi per riscoprire luoghi e memorie collettive dei territori montani”, Lecco obecnie, 24 listopada 2020 r., <https://www.leccotoday.it/notizie/mappe-comunita-careno-tremenico-premana-.html>

SIMBIOZA (SŁOWENIA)

Założone w 2011 r. słoweńskie przedsiębiorstwo społeczne Simbioza organizuje działania koncentrujące się na współpracy międzypokoleniowej, wolontariacie, uczeniu się przez całe życie, przedsiębiorczości społecznej oraz na społecznie odpowiedzialnych i etycznych działaniach. Działalność przedsiębiorstwa rozciąga się na teren całego kraju. Jednym z jego sztandarowych działań jest szkolenie z zakresu umiejętności cyfrowych dla osób starszych mieszkających na terenach wiejskich: Simbioza kontaktuje ich z młodymi osobami i dziećmi, które pełnią rolę nauczycieli.

<https://simbioza.eu>

(5) Cinzia Arena, „Storie di cooperazione. Una casa per over 60 con problemi psichici”, w: Avvenire, 7 marca 2019 r., <https://www.avvenire.it/economia/Pagine/una-casa-per-over-60-con-problemi-psichici> (tylko w języku włoskim).

© Freepik, Aptipol

RAILCOOP (FRANCJA)

Francuska spółdzielnia wspólnych interesów Railcoop postawiła sobie ambitny i złożony cel reaktywowania linii kolejowej między Lyonem a Bordeaux. Linia ta nie funkcjonuje od wielu lat, co zmusza społeczności wiejskie do podróżowania przez Paryż. W marcu 2021 r. Railcoop pozyskała niezbędny kapitał, co umożliwiło organom regulacyjnym udzielenie jej licencji przewoźnika kolejowego.

Ambicją Railcoop jest nadanie znaczenia mobilności kolejowej dzięki zaangażowaniu obywateli, pracowników kolei, przedsiębiorstw i społeczności na rzecz wspólnego celu: opracowania dostosowanej do potrzeb wszystkich zainteresowanych regionów innowacyjnej oferty transportu kolejowego w formie spółdzielni. Pociągi Railcoop ruszą w trasę począwszy od 2022 r.

W celu osiągnięcia jak najwyższego poziomu włączenia społecznego i skuteczności Railcoop ma formę prawną SCIC (Société Coopérative d'Intérêt Collectif), która przewiduje model spółdzielczego zarządzania przez wiele zainteresowanych stron z udziałem pracowników, użytkowników, społeczności lokalnych i lokalnych organów publicznych.

<https://www.railcoop.fr>

Transport i mobilność

Brak usług transportu publicznego stanowi kolejny poważny problem dla obszarów wiejskich, a obecnie w tym zakresie opracowywany jest szereg ciekawych eksperymentów. Warty przytoczenia przykładami są lokalne platformy wspólnego

użytkowania samochodów osobowych obsługujących obszary wiejskie, które nie są atrakcyjne ekonomicznie dla głównych zglobalizowanych platform cyfrowych działających w tym sektorze. Ma to miejsce w przypadku Mobicoop France (zob. ramka poniżej), platformy spółdzielczej, której misja jest specjalnie

ukierunkowana na obszary wiejskie północno-wschodniej Francji.

Inna francuska inicjatywa, Railcoop, podniosła poprzeczkę i ma na celu poprawę połączeń kolejowych na obszarach wiejskich Francji dzięki przywróceniu nieaktywnych połączeń kolejowych (zob. ramka powyżej).

MOBICOOP (FRANCJA)

Mobicoop, Société Coopérative d'Intérêt Collectif (SCIC), to platforma systemu wspólnego użytkowania samochodów osobowych (car-sharing), która rywalizuje z gigantem w obszarze car-sharing – Blablacar. Po umocnieniu swojej pozycji dzięki pozyskaniu 350 000 użytkowników Mobicoop zobowiązała się do korzystania wyłącznie z oprogramowania typu freeware i wprowadziła bezpieczną i zrównoważoną kryptowalutę opartą na technologii blockchain dla wszystkich swoich członków (zarówno pracowników, jak i użytkowników), którzy chcieliby z niej korzystać.

<https://pro.mobicoop.fr/faciliter-covoiturage-milieu-rural/>

© Freepik, Juliasok

Dostęp do infrastruktury cyfrowej na obszarach wiejskich

Dostęp do skutecznych i niezawodnych infrastruktur cyfrowych ma podstawowe znaczenie dla jakości życia na obszarach wiejskich. Dziś nie ma już prawie żadnych rodzajów działalności zawodowej, które można by wykonywać bez wydajnego połączenia internetowego.

Według Komisji Europejskiej niemal połowa domów na obszarach wiejskich i w regionach oddalonych w UE nie ma dostępu do szybkich lub ultraszybkich sieci szerokopasmowych. Sieci szerokopasmowe o dużej przepustowości mają dla obywateli i przedsiębiorstw kluczowe znaczenie pod względem możliwości opracowywania i dostarczania towarów, aplikacji i usług oraz korzystania z nich w całej Europie. Od jakości sieci cyfrowych zależy sukces handlu elektronicznego, niezawodność aplikacji w zakresie e-zdrowia, dostęp do informacji i wiele innych usług⁽⁶⁾.

© Freepik, Karlyukav

CYBERMOOR (ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO)

Spółdzielnię Cybermoor założono w 2002 r. w hrabstwie Kumbrii, na północnym wschodzie Anglii, jako pierwszą angielską spółdzielnię specjalizującą się w dostawie usług szerokopasmowych. Spółdzielnia ma siedzibę na obszarze, na którym przedsiębiorstwa konwencjonalne nie świadczyły takich usług ze względu na brak „rynku” (zbyt małą liczbę klientów). Do głównych celów spółdzielni należą zapewnianie komputerów osobom, które ich potrzebują, wprowadzanie sieci szerokopasmowych i połączenie mieszkańców, którzy są rozproszeni na typowo wiejskim obszarze, za pomocą specjalnej strony internetowej.

Cumbria Government (2008) Starting a Co-operative, <https://www.cumbria.gov.uk/elibrary/Content/Internet/537/6379/6441/6497/41177102919.pdf>

SPÓŁDZIELNIE ELEKTRYFIKACYJNE NA OBSZARACH WIEJSKICH (STANY ZJEDNOCZONE)

Podobne podejście wykorzystano w praktyce wiele spółdzielni elektryfikacyjnych na obszarach wiejskich w Stanach Zjednoczonych. Spółdzielnie użytkowników wniosły znaczący wkład w elektryfikację wielu obszarów wiejskich w Ameryce Północnej na początku XX w., a obecnie dostosowują się do nowych potrzeb i wykorzystują swoją istniejącą infrastrukturę na potrzeby angażowania się w dostarczanie usług sieci szerokopasmowych. Ten przykład mógłby stanowić inspirację dla podobnych inicjatyw w Europie, która ma „porównywalną” gospodarkę. Ukazuje on również dostosowywanie alternatywnego modelu biznesowego (spółdzielni), który istnieje już od około 150 lat, lecz ze względu na fakt, że spółdzielnię prowadzą jej członkowie, model ten wciąż odpowiada ich potrzebom i reaguje na nie.

Marguerite Reardon (2020) „Electric Cooperatives could be the key to solving the rural digital divide” [„Spółdzielnie elektryfikacyjne mogą być kluczem do rozwiązania kwestii przepaści cyfrowej na obszarach wiejskich”], <https://www.cnet.com/tech/mobile/electric-cooperatives-could-be-the-key-to-solving-the-rural-digital-divide/>

© Unsplash

(6) https://enrd.ec.europa.eu/news-events/news/facing-challenges-broadband-deployment-rural-and-remote-areas_en

W KIERUNKU DOBROSTANU 4.0

W kontekście tzw. „czwartej rewolucji przemysłowej” napędzanej przez technologie cyfrowe wielką szansą dla Europy jest transformacja istniejących sektorów i przedsiębiorstw – w tym przedsiębiorstw gospodarki społecznej.

Z jednej strony spółdzielnie mogą odgrywać ważną rolę we wspieraniu społeczeństw jako całości w ich wysiłkach na rzecz przygotowywania się do wielkich transformacji wprowadzanych przez nowe technologie we wszystkich sektorach gospodarczych i społecznych. Z drugiej strony stosowanie w praktyce technologii cyfrowych może znacznie usprawnić świadczenie usług przez te organizacje i może również być korzystne dla demokratycznego zarządzania nimi.

Szczególnym wyzwaniem dla spółdzielni jest propagowanie dobrostanu i poczucia wzajemności, które odpowiadają obecnym potrzebom społecznym w zakresie transformacji cyfrowej. Wymiary – partycypacyjny i społeczny – gospodarki spółdzielczej stanowią formę ochrony i zabezpieczenia gospodarki realnej (tej opartej na pracy i produkcji, a nie na spekulacji finansowej), która może również zapewnić ochronę i wzmocnienie więzi społecznych.

Technologia blockchain to godny odnotowania przykład zmiany cyfrowej odpowiedniej dla gospodarki społecznej. Technologia ta umożliwia dużym grupom osób i organizacji, które mogą nie znać się wzajemnie lub nie mieć do siebie nawzajem zaufania, zbiorowo ustalać i trwale zapisywać informacje bez konieczności udziału organu strony trzeciej. Wzbudzając zaufanie do danych za pomocą metod, które nie były wcześniej możliwe, technologia blockchain ma potencjał, aby zrewolucjonizować sposób udostępniania przez nas informacji i przeprowadzania transakcji przez internet⁽⁷⁾. Technologia taka wydaje się szczególnie odpowiednia i przydatna

© Freepik, pch.vector

do celów ponownego ustanowienia godnego poziomu zaufania w kontekście coraz bardziej zglobalizowanej gospodarki, w której bogactwo skupione jest w rękach niewielkiej liczby przedsiębiorstw lub osób. W tym sensie organizacje gospodarki społecznej mogą wykorzystywać tę technologię do kontynuowania demokratyzacji gospodarki, gdyż zaufanie jest również motorem napędzającym życie gospodarcze przedsiębiorstw gospodarki społecznej. Zwiększyłyby to szanse przedsiębiorstw gospodarki społecznej na to, że staną się one pierwszoplanowymi graczami w dostępnej i sprzyjającej włączeniu społecznemu społecznej gospodarce cyfrowej.

Przedsiębiorstwa spółdzielcze mogą przyjąć na siebie rolę idealnego narzędzia na rzecz gospodarki społecznej, umożliwiając odpowiedni rozwój wszystkich korzyści, jakie mogą przynieść nowe technologie, pod warunkiem udostępnienia ich wszystkim osobom.

Aby tak się stało, kluczową kwestią jest znalezienie recepty na doprowadzenie do pozytywnej społecznej, kulturowej i regulacyjnej konwergencji, dzięki której możliwe będzie stworzenie najlepszych szans na udoskonalenie

usług zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym, przy jednoczesnym dążeniu do rozszerzania i zwiększania dostępności nowych technologii dla wszystkich – poszczególnych obywateli i społeczeństwa jako całości.

Początkowo wyzwaniem dla spółdzielni społecznych było rozwinięcie zdolności łączenia przedsiębiorstwa z solidarnością społeczną, obecnie jednak ta idea jest już mocno zakorzeniona. W ciągu najbliższych lat kolejnym wyzwaniem będzie połączenie dobrobytu społecznego i pracy dzięki wykorzystywaniu nowych technologii przy jednoczesnym utrzymaniu jako priorytetu ukierunkowania na ludzi i społeczność.

(7) Komisja Europejska, technologie blockchain, „Kształtowanie cyfrowej przyszłości Europy”, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/blockchain-technologies>.

6. Wsparcie UE na rzecz gospodarki społecznej

© Freepik, Ekaterina Kalantarova

WPROWADZENIE

OBCENE WSPARCIE UE NA RZECZ PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH

W KIERUNKU EUROPEJSKIEGO PLANU DZIAŁANIA NA RZECZ GOSPODARKI SPOŁECZNEJ

PROGNOZY

WEDŁUG TIMA WILLISA

Tim Willis pisze i redaguje artykuły i analizy, głównie dla instytucji UE. Po 25 latach pracy w międzynarodowej bankowości i czterech latach ścisłej współpracy w ramach platformy doradczej fi-compass jego wiedza fachowa obejmuje zarówno prywatne, jak i publiczne aspekty finansowania i wsparcia udzielanego przez Unię.

<https://www.linkedin.com/in/timwills/>

WPROWADZENIE

W ostatnich latach większe ukierunkowanie na „ludzi i planetę” uwydatniło istotne cele organizacji i przedsiębiorstw

społecznych oraz ich wkład w całą gospodarkę. Doprowadziło to do sformułowania szerokich definicji gospodarki społecznej i przedsiębiorstw

społecznych, którym UE udziela od dziesięcioleci takiej czy innej formy wsparcia.

OBECNE WSPARCIE UE NA RZECZ PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH

W ramach wsparcia udzielanego przez UE nie zawsze wymieniano konkretnie gospodarkę społeczną czy przedsiębiorstwa społeczne, lecz organizacje społeczne funkcjonujące od dawna, takie jak spółdzielnie rolników czy spółdzielnie mieszkaniowe, są bardzo istotną częścią Europy. Obecne wsparcie UE na rzecz przedsiębiorstw społecznych dostępne jest za pośrednictwem wielu różnych kanałów. Najważniejsze z nich to europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne (fundusze ESI), w szczególności Europejski Fundusz Społeczny (EFS), działające poprzez operacje bezpośrednie i budowanie zdolności, a także Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) działający poprzez rozwój lokalny kierowany przez społeczność i mieszkalnictwo socjalne.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) wspiera gospodarkę społeczną – zwłaszcza w ramach priorytetu 6: wspieranie włączenia społecznego, zmniejszanie ubóstwa i rozwój gospodarczy na obszarach wiejskich – a inicjatywa LEADER jest jednym z kluczowych działań. Organizacje gospodarki społecznej, takie jak spółdzielnie rolników i spółdzielnie konsumentów, mogą również być beneficjentami w ramach innych priorytetów, korzystając na przykład ze wsparcia na inwestycje. Wśród beneficjentów są również m.in. projekty

ZESTAW NARZĘDZI SIECI EUCLID DLA PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH

Sieć Euclid to europejska sieć dla przedsiębiorstw społecznych, która zachęca do budowania zdolności i zwiększania świadomości w środowisku biznesowym, akademickim i rządowym oraz wśród szerszego społeczeństwa, a także poprzez wywieranie wpływu na politykę i finansowanie europejskie. Organizacja ta opracowała zestaw narzędzi finansowania dla przedsiębiorstw społecznych, obejmujący przegląd finansowania unijnego dostępnego dla przedsiębiorstw społecznych w okresie 2014–2020, a także praktyczne „wskazówki i porady” dotyczące uzyskania dostępu do funduszy UE.

http://euclidnetwork.eu/wp-content/uploads/2019/03/euclid_funding-guide_web.pdf

innowacyjne w ramach EPI-AGRI⁽¹⁾ (tzw. „grupy operacyjne”), które zajmują się konkretnymi kwestiami praktycznymi i możliwościami w sektorze rolnictwa i leśnictwa.

W okresie finansowania 2014–2020 dodatkowe wsparcie unijne pochodziło z programu Erasmus+ (szkolenie młodych przedsiębiorców) oraz z programu „Horyzont 2020” (finansowanie badań naukowych). Warte odnotowania są również inicjatywy w ramach Europejskiego programu na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych (EaSI)⁽²⁾ mające na celu zwiększenie dostępu do zwrotnych środków finansowych dla przedsiębiorstw społecznych. W ramach programu EaSI uruchomiono kompleksowy pakiet instrumentów. Obejmuje on m.in. pomoc techniczną, instrument kapitałowy na

rzecz budowania zdolności, dotacje na budowanie rynków inwestycji społecznych, gwarancje dla pośredników finansowych finansujących przedsiębiorstwa społeczne i mikroprzedsiębiorstwa, a także wsparcie dla sieci działających na szczeblu unijnym w obszarze wspierania gospodarki społecznej i finansowania przedsiębiorstw społecznych, takich jak Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Działalności Filantropijnej Wysokiego Ryzyka (European Venture Philanthropy Association (EVPA))⁽³⁾, RREUSE⁽⁴⁾, Europejska Sieć Przedsiębiorstw Integracji Społecznej (European Network of Social Integration Enterprises (ENSIE))⁽⁵⁾, Europejska Konfederacja Spółdzielni Przemysłowych i Usługowych (European Confederation of Industrial and Service Cooperatives (CECOP))⁽⁶⁾ i Sieć Euclid (zob. ramkę poniżej)⁽⁷⁾.

(1) <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en>

(2) <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081&langId=pl>

(3) <https://evpa.eu.com>

(4) <https://www.rreuse.org>

(5) <http://www.ensie.org>

(6) <https://www.cecop.coop>

(7) <https://euclidnetwork.eu>

Częścią wsparcia udzielanego przez Komisję jest również gromadzenie i udostępnianie wiedzy na temat gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych w UE. Komisja przeprowadziła w Unii badania dotyczące przedsiębiorstw społecznych⁽⁸⁾, obejmujące m.in. opracowanie mapy przedsiębiorstw społecznych i ich ekosystemów⁽⁹⁾. Przygotowała również dokumenty dotyczące polityki, szczegółowe oceny sytuacji w poszczególnych krajach i uruchomiła w porozumieniu z OECD internetowe narzędzie polityki „Better entrepreneurship” („Lepsza przedsiębiorczość”)⁽¹⁰⁾.

Ponadto Dykcja Generalna ds. Wspierania Reform Strukturalnych pomaga państwom UE w projektowaniu i realizacji reform strukturalnych w ramach ich wysiłków na rzecz wspierania tworzenia miejsc pracy i zrównoważonego wzrostu. Działanie te obejmują udzielanie państwom członkowskim i regionom wsparcia w zakresie wyjaśniania definicji i celów związanych z przedsiębiorstwami społecznymi i gospodarką społeczną.

Poza obrębem UE Komisja ściśle współpracuje z Europejską Służbą Działań Zewnętrznych (ESDZ)⁽¹¹⁾ w kwestii uczestnictwa w międzynarodowych forach na temat rozwoju (Agenda 2030 i cele

zrównoważonego rozwoju, platforma grupy G-20 na rzecz działalności biznesowej sprzyjającej włączeniu społecznemu i grupa sterująca grupy G-7 na rzecz globalnych inwestycji o wpływie społecznym). Fora te zwiększają widoczność gospodarki społecznej i solidarnej i włączają ją do międzynarodowego programu działań politycznych. Międzyagencyjna Grupa Zadaniowa ONZ⁽¹²⁾ oraz Międzynarodowa Grupa Wiodąca ds. Gospodarki Społecznej i Solidarnościowej (ILGSSE)⁽¹³⁾ są już obserwatorami w Grupie Ekspertów Komisji ds. Przedsiębiorczości Społecznej (GECES)⁽¹⁴⁾. Komisja popiera perspektywę członkostwa w ILGSSE większej liczby państw UE.

W KIERUNKU EUROPEJSKIEGO PLANU DZIAŁANIA NA RZECZ GOSPODARKI SPOŁECZNEJ

Obecnie Komisja dąży do wyjaśnienia i skoordynowania sposobów podejścia do uznawania i wspierania gospodarki społecznej za pośrednictwem europejskiego planu działania na rzecz gospodarki społecznej, który ma zostać opublikowany w 2021 r.⁽¹⁵⁾. Podstawę planu działania będzie stanowić inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej z 2011 r.⁽¹⁶⁾, której celem było stworzenie klimatu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym jako kluczowym zainteresowanym stronom w kontekście gospodarki społecznej.

W wiele inicjatyw dotyczących przedsiębiorstw społecznych ściśle zaangażowane są Dykcja Generalna ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego (DG EMPL) oraz Dykcja Generalna ds. Rynku Wewnętrznego, Przemysłu, Przedsiębiorczości i MŚP (DG GROW). Godnym uwagi przykładem jest Grupa Ekspertów Komisji ds. Przedsiębiorczości

Społecznej (GECES), w ramach której obie dyrekcje generalne są ściśle zaangażowane w koordynację prac i przewodniczenie spotkaniom. Oczekuje się, że obie dyrekcje generalne odegrają zasadniczą rolę w opracowaniu planu działania. Ponadto współpracują one z 25 innymi służbami Komisji w celu zapewnienia spójnego i kompleksowego podejścia do wspierania działań socjalnych.

W swoim podejściu do tego zróżnicowanego sektora Komisja nie dąży do stworzenia standardowej definicji, która miałaby zastosowanie do wszystkich i prowadziłyby do powstania swego rodzaju „kaftana bezpieczeństwa” w formie przepisów⁽¹⁷⁾. Plan działania będzie prawdopodobnie zawierał opis wynikający z zasad wspólnych dla większości państw członkowskich, przy jednoczesnym poszanowaniu ich różnorodności wyborów politycznych, gospodarczych i społecznych, a także zdolności przedsiębiorców społecznych do innowacji. Byłoby to w dużej mierze zgodne

z mottem UE „In varietate concordia” („Zjednoczona w różnorodności”).

© Unsplash

Komisja prawdopodobnie przyjmie bardziej szczegółowe definicje operacyjne wyłącznie w przypadku, gdy środki regulacyjne lub zachęty będą wymagały precyzji, przy

(8) <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&furtherNews=yes&newsId=9534>

(9) <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8274>

(10) https://ec.europa.eu/social/main.jsp?advSearchKey=socentercountryreports&mode=advancedSubmit&catId=1307&doc_submit=&policyArea=0&policyAreaSub=0&country=0&year=0

(11) http://www.eeas.europa.eu/index_en.htm

(12) <http://unsse.org>

(13) <https://en.essforuminternational.com/>

(14) https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises/expert-groups_pl

(15) Niektóre zainteresowane strony i ich przedstawiciele już zaproponowali swoje pomysły na potrzeby planu działania Komisji, który ma zostać opublikowany w 2021 r., w tym Social Economy Europe (<https://www.socialeconomy.eu.org/>) oraz manifest sieci EUCLID, <https://euclidnetwork.eu/wp-content/uploads/2020/11/en-manifesto-nov-2020.pdf>.

(16) [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2011\)682&lang=pl](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2011)682&lang=pl)

(17) Tamże.

ściłym udziale przedstawicieli sektora w ten proces.

DG GROW opublikowała skonsolidowany dokument na temat gospodarki społecznej w UE⁽¹⁸⁾, w którym opisano obecną sytuację i podkreślono środki Komisji oraz dostępne wsparcie. W lutym 2018 r. uruchomiła również projekt pilotażowy na rzecz europejskich regionów gospodarki

społecznej⁽¹⁹⁾. Ma to na celu zwiększenie widoczności i świadomości na temat gospodarki społecznej na poziomie regionalnym i lokalnym, podobnie jak ma to miejsce w takich publikacjach, jak „New technologies and digitisation: opportunities and challenges for the social economy and social enterprises” [„Nowe technologie i transformacja cyfrowa: możliwości

i wyzwania dla gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych”]⁽²⁰⁾. W dniach 26–27 maja 2021 r. planowane jest również bardzo ważne wydarzenie – szczyt europejskiej gospodarki społecznej. W jego ramach punkt kontaktowy ENRD współorganizuje warsztaty poświęcone gospodarce społecznej na obszarach wiejskich⁽²¹⁾.

PROGNOZY

Dzięki inicjatywom na szczeblu UE rozpoczętym od 2011 r. zapewniono dostęp do wsparcia UE większej liczbie przedsiębiorstw społecznych. Ta tendencja z ostatnich lat jest kontynuowana – cele polityki europejskiej na lata 2021–2027 obejmują Europejski Zielony Ład, Europejski filar praw socjalnych oraz Europejską agendę cyfrową. Wszystkie one uwydatniają rolę gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych w UE.

Szczególnie istotny jest instrument odbudowy Next Generation EU, który będzie miał zasadnicze znaczenie dla odbudowy gospodarczej i społecznej po pandemii COVID-19, w miarę jak społeczność, zwłaszcza na obszarach wiejskich, dostosowują się do istotnych zmian. Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwa społeczne, a także inicjatywy w zakresie innowacji społecznych pomagają w rozwiązywaniu problemów społecznych, z którymi nie radzi sobie państwo lub nie radzą sobie przedsiębiorstwa prywatne. Dlatego też stanowią one uzupełnienie tradycyjnego wsparcia ze strony administracji publicznej. Mogą one również odegrać kluczową rolę w transformacji ekologicznej i cyfrowej, która stanowi sedno starań na rzecz odbudowy gospodarczej.

W nowym okresie programowania Komisja Europejska dąży do wspierania projektów, które zapewniają unijną wartość dodaną i są spójne z celami

InvestEU: co będzie finansował?

Program InvestEU wspiera cztery różne obszary polityki, w których UE może wnieść największą wartość dodaną poprzez zapewnienie gwarancji budżetowej i przyciągnięcie w ten sposób inwestycji prywatnych.

ZRÓWNOWAŻONA INFRASTRUKTURA

Finansowanie projektów w następujących dziedzinach: **zrównoważona energia** | **łączność cyfrowa** | **transport** | **gospodarka o obiegu zamkniętym** | **infrastruktura środowiskowa (woda, odpady itp.)** i inne.

BADANIA, INNOWACJE I CYFRYZACJA

Finansowanie projektów w następujących dziedzinach: **badania naukowe** i **innowacje** | **komercjalizacja wyników badań naukowych** | **cyfryzacja przemysłu** | **rozwój działalności przedsiębiorstw innowacyjnych (scale-up)** | **sztuczna inteligencja** i inne.

MAŁE PRZEDSIĘBIORSTWA

Ułatwienie dostępu do finansowania dla **małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP)** | **małych spółek o średniej kapitalizacji**.

INWESTYCJE SPOŁECZNE I UMIEJĘTNOŚCI

Finansowanie projektów w następujących dziedzinach: **umiejętności, kształcenie, szkolenie** | **mieszkalnictwo socjalne, szkoły, uczelnie wyższe, szpitale** | **innowacje społeczne** | **ochrona zdrowia, opieka długoterminowa** i **dostęp dla niepełnosprawnych** | **mikrofinanse** | **przedsiębiorstwa społeczne** | **integracja migrantów, uchodźcy i osoby wymagające szczególnego traktowania** i inne.

Źródło: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/budget-june2018-investeu-finance_en.pdf

(18) https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy_pl

(19) https://ec.europa.eu/growth/content/european-social-economy-regions-pilot-eser_pl

(20) https://ec.europa.eu/growth/content/new-technologies-and-digitisation-opportunities-and-challenges-social-economy-and-social_pl

(21) <https://www.euses2020.eu/programme/#event-950>

polityki UE. Znaczna część tych działań będzie realizowana za pośrednictwem InvestEU⁽²²⁾, proponowanego przewodniego programu inwestycyjnego mającego na celu ożywienie gospodarki europejskiej (zob. ramka na poprzedniej stronie). Szczególnie interesujący dla gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych jest segment InvestEU „Inwestycje społeczne i umiejętności”. Służy on do wspierania inwestycji w: (i) mikrofinansowanie

i przedsiębiorstwa społeczne; wpływ społeczny i innowacje; (ii) kształcenie, szkolenie i umiejętności; oraz (iii) infrastrukturę społeczną i usługi społeczne.

Wsparcie dla gospodarki społecznej, przedsiębiorstw społecznych i innowacji społecznych będzie kontynuowane za pośrednictwem funduszy UE. Szczególnie ważne będą EFS+⁽²³⁾ i EFRR⁽²⁴⁾, a także EFRROW⁽²⁵⁾.

Wniosek ustawodawczy z 2018 r. dotyczący WPR na lata 2021–2027⁽²⁶⁾ zawierał cel promowania zatrudnienia, wzrostu gospodarczego, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich. Cel ten jest obecnie zawarty w proponowanym celu szczegółowym, jakim jest dynamiczny rozwój obszarów wiejskich (cel szczegółowy 8)⁽²⁷⁾. Inne cele szczegółowe, istotne przede wszystkim dla przedsiębiorstw społecznych, to: przywrócenie równowagi w łańcuchu żywnościowym (cel szczegółowy 3), przeciwdziałanie zmianie klimatu (cel szczegółowy 4), dbanie o środowisko (cel szczegółowy 5) oraz zachowanie krajobrazów i różnorodności biologicznej (cel szczegółowy 6).

W tym kontekście oczekuje się kontynuacji, a nawet zwiększenia wsparcia dla inicjatyw na rzecz gospodarki społecznej dla społeczności wiejskich, w tym poprzez inicjatywę „Inteligentne wioski”⁽²⁸⁾ oraz rozwój lokalny kierowany przez społeczność w ramach podejścia LEADER⁽²⁹⁾. Istnieją już przykłady lokalnych grup działania w ramach inicjatywy LEADER inicjujących działania w zakresie innowacji społecznych (zob. ramka na s. 11).

Zainteresowane strony powinny uznać, że nowsze platformy, takie jak Wspólnota na rzecz Gospodarki Społecznej Komisji Europejskiej⁽³⁰⁾ oraz krajowe centra kompetencji EFS w zakresie innowacji społecznych⁽³¹⁾, mogą stanowić punkt centralny dla ich interesów.

© Freepik, Prostooleh

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA POHJOISIN LAPPI (FINLANDIA)

Ta lokalna grupa działania w Laponii stworzyła model innowacji społecznych, dzięki któremu ludzie mogą zdobyć pracę w swoich rodzinnych wioskach, świadcząc usługi społeczne na rzecz starszych wiekiem obywateli, a także rodzin z małymi dziećmi. Działanie zorganizowane jest w formie lokalnej spółdzielni. Skupia klientów, którzy potrzebują usług, gminę, której zadaniem jest oferowanie usług, specjalistów i 26 pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, świadczących te usługi w 11 odległych wioskach.

Projekt zaplanowano i wdrożono w bardzo ścisłej współpracy z gminą i wspomnianymi wioskami. Teraz inne obszary planują tego typu podejście oparte na współpracy w ramach projektów finansowanych przez LEADER lub inne fundusze.

https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/leader-innovation_lags_practical-examples.pdf

(22) <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/investeu-factsheet.pdf>

(23) <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=62&langId=en>

(24) https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/2021_2027/

(25) https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/rural-development_pl

(26) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM%3A2018%3A392%3AFIN>

(27) https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/future-cap_pl

(28) https://enrd.ec.europa.eu/enrd-thematic-work/smart-and-competitive-rural-areas/smart-villages_pl

(29) https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld_pl

(30) <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/wikis/display/SEC/Social+Economy+Community>

(31) <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=629&langId=pl&callId=604&furtherCalls=yes>

PUBLIKACJE ENRD DOTYCZĄCE GOSPODARKI SPOŁECZNEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH

Przegląd Obszarów Wiejskich UE nr 24 „Nowa koncepcja możliwości rynkowych na obszarach wiejskich”

Broszura projektów EFRROW „Innowacje cyfrowe i społeczne w kontekście usług na obszarach wiejskich”

PUBLIKACJE ENRD

Dzięki naszym publikacjom na bieżąco zapoznacie się ze wszystkimi najnowszymi wiadomościami, poglądami i zmianami w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich w Europie!

Każda publikacja ENRD jest wydawana dwa razy do roku i jest dostępna w wersji elektronicznej i papierowej w sześciu językach UE (DE, EN, ES, FR, IT, PL): https://enrd.ec.europa.eu/publications/search_pl.

Przegląd Obszarów Wiejskich UE

Główna publikacja tematyczna ENRD.

Broszura projektów EFRROW

Wybrane projekty współfinansowane w ramach EFRROW dotyczące konkretnego tematu z zakresu rozwoju obszarów wiejskich.

Magazyn „Rural Connections”

Magazyn ENRD przedstawiający aktualności i opinie podmiotów zaangażowanych w rozwój obszarów wiejskich w Europie.

Biuletyn ENRD

Wszystkie najnowsze wiadomości na temat rozwoju obszarów wiejskich z Europy bezpośrednio w jednym e-mailu miesięcznie! Subskrypcja: https://enrd.ec.europa.eu/news-events/enrd-newsletter_pl.

WYSZUKIWANIE INFORMACJI O UE

Online

- Informacje o Unii Europejskiej we wszystkich językach urzędowych UE są dostępne w portalu Europa: https://europa.eu/european-union/index_pl.

Publikacje UE

- Bezpłatne i odpłatne publikacje UE można pobrać lub zamówić na stronie: <https://op.europa.eu/pl/web/general-publications/publications>.
- Większą liczbę egzemplarzy bezpłatnych publikacji można otrzymać, kontaktując się z Europe Direct lub z lokalnym ośrodkiem informacyjnym (zob. https://europa.eu/european-union/contact_pl).

ENRD online

Odwiedź stronę ENRD

 https://enrd.ec.europa.eu/home-page_pl

Zapisz się, aby otrzymać Newsletter ENRD

 https://enrd.ec.europa.eu/news-events/enrd-newsletter_pl

Śledź ENRD w mediach społecznościowych

 www.facebook.com/ENRD_CCP

 www.twitter.com/ENRD_CP

 www.linkedin.com/company/enrd-contact-point

 www.youtube.com/user/EURural

 www.instagram.com/enrdcp

ENRD Contact Point
Rue de la Loi/Wetstraat, 38 (bte 4)
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË
Tel. +32 2 801 38 00
info@enrd.eu